

Styrka ur vattenarvet

Handlingsplan för
det vattenanknutna
kulturarvet
2021-2025

Museiverket

Museiverket

Museiverket 2022

www.museovirasto.fi

Frampärmens bild: Kanalen Varkaantaipaleen
Kanava i Ristiina som byggdes åren 1874-1877.
Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket, 2021.

Bakpärmens bild: Marinarkeologen Päivi
Pihlanjärvi fotograferar vraket Pohjoinen
Kotka i Ingå år 2020. Fotograf: Minna Koivikko,
Museiverket.

Innehåll

1. Handlingsplanens bakgrund, syfte och mål	4
2. Det vattenanknutna kulturarvet och skyddet av det	9
2.1 Vad är vattenanknutna kulturarv?	9
2.2 Uppgifter i anslutning till skyddet av det vattenanknutna kulturarvet och arbetsfördelningen mellan olika aktörer	12
2.2.1 Museiverket	12
2.2.2 Samarbetsavtal	14
2.2.3 Museer med regionalt ansvar eller med riksansvar samt övriga museer	14
2.3 Rättslig grund och internationella avtal	17
2.4 Kulturmiljöpolitiskt perspektiv	18
2.4.1 Kulturmiljöstrategin och kulturarvsstrategin	18
2.4.2 Handlingsplanen "Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2019-2024" (Handlingsplan för det arkeologiska kulturarvet från historisk tid)	18
3. Produktion, förvaltning och förmedling av information om det vattenanknutna kulturarvet	19
3.1 Registerarbete	19
3.2 Inventeringar och fältforskning	22
3.3 Hantering av information	26
3.4 Förmedling av information	27
4. Påverka skyddet av kulturmiljöer	30
4.1 Skydd av det vattenanknutna kulturarvet i projekt för områdesanvändning	30
4.2 Forskning, projekt och utredningar	32
4.3 Skydd och övervakning av vrak	34
4.4 Bidrag för restaurering och vård av kulturmiljöobjekt	36
5. Kulturmiljö- och kulturarvspolitik	37
5.1 Strategi- och programarbete	37
5.2 Delta i beredningen av lagstiftning och bedömningen av dess funktion	38
5.3 Internationella avtal	39
6.Handledning och rådgivning	41
7. Partnerskap och samarbete	44
8. Internationell verksamhet	46
9. Musei- och samlingstjänster	48
9.1 Innehållsproduktion	48
9.1.1 Utställningsverksamhet	48
9.1.2 Publikarbete och evenemang	51
9.1.3 Publikationer, kommunikation och forskning	52
9.2 Lagringsarbete och förvaltning av samlingar	54
9.2.1 Samlingar om det maritima kulturarvet	54
9.3 Förvaltning, förvaring och konservering av samlingar	57
9.4 Projekt och nätverk	59
9.5Handledning och stöd	60
10. Kommunikation	61
Källor	62

Handlingsplanens bakgrund, syfte och mål

År 2016 färdigställdes en handlingsplan för det maritima kulturarvet (Merellisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma) vid Museiverket som gällde åren 2016-2020. Handlingsplanen för det vattenanknutna kulturarvet blev färdig hösten 2021 och är en fortsättning på handlingsplanen från 2016. Namnet på handlingsplanen är ändrat från det maritima kulturarvet till det vattenanknutna kulturarvet, så att också namnet tydligare beaktar olika typer av vattenområden och deras kulturarv i Finland.

Den nya handlingsplanen styr, stödjer och samordnar Museiverkets verksamhet samt dess samarbete med aktörer inom området för att identifiera, definiera och skydda kulturarvet samt säkerställa en hållbar användning av det. Planen är även ett verktyg för prioritering. Målgruppen för planen är myndighets- och expertaktörer inom kulturarv och miljö samt övriga aktörer som är intresserade av kulturarvet och som man önskar att även deltar i genomförandet av planen.

Planeringen av verksamheten och tjänsterna i handlingsplanen baserar sig på identifiering av intressenternas och samhällets behov samt uppfyllandet av dessa. I planen försöker man även beakta eventuella effekter av andra sektorer - till exempel fiskeri-ekonomiska restaureringar - på det vattenanknutna kulturarvet.

Vid sidan om naturdata om havs- och vattenområden finns det en ökande efterfrågan på kunskap om vattenanknutna kulturarv och en hållbar användning av objekten. Internationellt pratar man om blå kunskap, den blå stunden och blå tillväxt. Kunskap behövs bland annat för användningen av områdena, havsplaneringen, restaureringen av och projekt för strömmande vatten samt en hållbar kulturarvsturism och hållbar rekreation.

Att haven och övriga vattenmiljöer mår bra är viktigt för naturens och människans välbefinnande. Forskning är en förutsättning för att tillståndet i haven och övriga vattenmiljöer ska förbättras. Förenta nationerna har tillägnat åren 2021-2030 åt världshaven och forskningen¹. Även traditionell kulturarvskunskap om haven, samhällsvetenskaperna och de mänskliga dimensionerna samt marin arkeologin har inkluderats i havsforskningen.

Museiverket har förbundit sig att främja hållbar utveckling i sin verksamhet och inom kulturarvssektorn. Målet är att upprätta en handlingsplan för hållbar utveckling (2021) och utveckla ett sätt att mäta koldioxidavtrycket för den egna verksamheten. År 2021

---

1 The Decade of Ocean Science for Sustainable Development 2021-2030: <https://www.oceandecade.org>

Seglingstraditionen lever och mår bra under seglingstävlingen Tervasaaren Tynnyri i Helsingfors år 2008. Fotograf: Hannu Matikka, Museiverket.

deltar ämbetsverket även i projektet Kestävät virastot (Hållbara ämbetsverk)². Målen i Förenta nationernas handlingsplan för hållbar utveckling, Agenda 2030, ger en tydlig internationell ram för den här verksamheten³. Kulturarvet har mycket att bidra med i fråga om att uppnå hållbarhetsmålen. I handlingsplanen för det vattenanknutna kulturarvet beaktas bland annat målen i Agenda 2030 och initiativet Den europeiska gröna given (Green Deal)⁴.

För egen del främjar Museiverket hållbar utveckling även genom att öka och dela kunskaperna om kulturarvet, inte bara i fråga om havsområdena, utan även övriga vattenmiljöer. Vattenmiljöerna och mångfalden hos kulturarvet i dem är en viktig del av den finländska kulturen, identiteten och ekonomin samt finländarnas välbefinnande.

I handlingsplanen finns två huvudavsnitt, som följer Museiverkets organisationsstruktur och arbetsfördelning: kulturmiljötjänster samt musei- och samlingstjänster. Planen definierar och beskriver mål, bakgrunder och rekommendationer i anknytning till produktion, förvaltning och förmedling av kunskap om kulturmiljöer, skydd av kulturmiljöer, forskning, restaurerings- och vårdbidrag, kulturmiljö- och kulturarvspolitik, beredning av lagstiftning och bedömning av dess funktion, internationella avtal, handledning och rådgivning inom arbetsområdet, samarbete, samlingar och utökande av dem samt kommunikation.

I handlingsplanen presenteras totalt 120 rekommendationer. Därtill presenteras 16 fokusområden, varav elva leds och samordnas av avdelningen för kulturmiljötjänster och fem av Finlands sjöhistoriska museum.

2 Projektet Kestävät virastot (Hållbara ämbetsverk): Kestävät virastot - Valtiolla.fi

3 Agenda 2030: <https://okm.fi/sv/hallbar-utveckling>

4 Green Deal: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi

Fokusområden för avdelningen för kulturmiljötjänster

- Museiverkets fornminnesregister, register över traditionsfartyg, byggnadsarvsregister, register över byggda kulturmiljöer av riksintresse⁵ (RKY), projektregister samt datainnehåll om arkeologiska objekt av riksintresse (VARK) och länkningsfrågor om objekt inom det vattenanknutna kulturarvet kompletteras och korrigeras. Digitaliseringen av föremåls-, bild- och arkivdata samt länkningen av dessa till informationen om objekten främjas (Rekommendation 1).
- Inventeringar och fältundersökningar genomförs för att förbättra kunskapsnivån om det vattenanknutna kulturarvet i samarbete med olika partner (Rekommendation 2).
- Ett nyhetsbrev om det vattenanknutna kulturarvet börjar skickas ut (Rekommendation 7).
- Man deltar i projektet Slutet på fornstora dar? En biografi över svenska vrak som Sveaborgs "blåa" kulturarv (2021–2026) (Rekommendation 22).
- Den marinarkeologiska dyk- och båtutrustningen förnyas, testas och utvecklas (Rekommendation 23).
- Ett historiskt verk över finländsk marinarkeologi publiceras åren 2021–2022 i ett projekt som leds av Museiverket. (Rekommendation 24).
- En lägesbild över kulturarvet i de finska strömmande vattnen upprättas (rekommendation 25).
- En anvisning om bästa praxis i fråga om att beakta kulturarvet i projekt som rör strömmande vatten, våtmarker och strandområden (Rekommendation 54).
- Kunskapsområdet om det vattenanknutna kulturarvet stärks på museerna med regionalt ansvar (Rekommendation 59).
- Man deltar i FN:s årtionde för havsforskning 2021–2030 (Decade of Ocean Science for Sustainable Development) (Rekommendation 71).
- Man deltar i ordnandet av kongressen IKUWA7 i Helsingfors den 6–10 juni 2022 (Rekommendation 72).

Fokusområden för Finlands sjöhistoriska museum

- Fyrskippet *Kemi* öppnas för allmänheten sommaren 2022 efter dockningen och förnyandet av utställningen (Rekommendation 81).
- Förnyandet av Sjöhistoriska museets huvudutställning, som öppnades år 2008, inleds (Rekommendation 82).
- Man samarbetar aktivt med de aktörer som kommer till Kantasatama i Kotka, för att hitta synergifördelar (Rekommendation 83).
- Man samarbetar med Trafikledsverket, Nyslotts landskapsmuseum och Museiverkets övriga avdelningar för att trygga bevarandet av inspektionsfartyget S/S Saimaa (Rekommendation 99).
- Man deltar i främjandet och införandet av samt förlagsverksamheten i fråga om effektiva och ekologiska konserveringsmetoder i enlighet med hållbar utveckling (Rekommendation 106).

Som fokusområden lyfts aktuella och utvalda teman som behöver prioriteras fram. Därtill främjar vi fördelningen av resurser för dessa teman och betonar vikten av att förbinda sig till dem.

Funktionerna vid avdelningen för kulturmiljötjänster och Finlands sjöhistoriska museum är särskilt tydligt kopplade till varandra bland annat när det gäller att producera

5 I avsnittet för kommentarer i registret kan kompletterande uppgifter anges.

Marinarkeolog
Sinikka Kärkkäinen
använder systemet
UWIS för under-
vattenspositionering.
Fotograf: Päivi
Pihlanjärvi, Musei-
verket 2020.

nyhetsbrevet om det vattenanknutna kulturarvet, i register-, samlings- och arkivarbetet, inom kulturarvsfostran samt i fråga om att med hjälp av det marinarkeologiska fältarbetet producera information och utställningsmaterial om kulturarvet under vatten för konservering, utställningar, publikationer och den publika verksamheten.

Många funktioner är direkt eller indirekt kopplade även till avdelningen för arkiv och informationstjänster, avdelningen för utveckling av museisektorn samt avdelningen för marknadsföring och kommunikation.

Denna handlingsplan utvärderas första gången år 2023, då man kommer att granska hur den har fungerat, huruvida målen har uppnåtts och hur aktuella de är (bland annat i fråga om målen för den kommande kulturarvsstrategin och för hållbar utveckling) samt besluta om nödvändiga fortsatta åtgärder.

Begreppen och definitionerna i handlingsplanen baserar sig på Ontologin för museibranschen och Konstindustriella ontologin (MAO/TAO), handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas*⁶ och *Kvalitetsanvisningar för de arkeologiska fältarbetena i Finland*⁷.

Handlingsplanen har skrivits av Minna Koivikko, Timo Kunttu, Hannu Matikka, Maija Matikka, Liisa Näsänen, Päivi Pihlanjärvi, Riikka Tevali och Sallamaria Tikkanen. Museiverkets ledningsgrupp samt annan personal vid ämbetsverket har kommenterat planen. Vid upprättandet av handlingsplanen har även museer med regionalt ansvar eller med riksansvar samt andra samarbetspartner hörts. Dessa fick i maj 2021 ett utkast till planen att kommentera. Därtill ordnades ett presentations- och diskussionstillfälle om handlingsplanen på distans i juni 2021.

6 Arkeologisen kulttuuriperinnön opas: <http://akp.nba.fi/start>

7 Kvalitetsanvisningar för de arkeologiska fältarbetena i Finland: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkis-to-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/kvalitetsanvisningar-2016.pdf>

Maritimcentret Vellamo och Kantasatama i Kotka. Fotograf: Maria Putaansuu.

Handlingsplanen för det vattenanknutna kulturarvet behandlades och godkändes i Museiverkets ledningsgrupp den 24 augusti 2021.

Handlingsplanens mål 2025

Målen för handlingsplanen baserar sig på Museiverkets⁸ och Finlands nationalmuseums strategier⁹ samt på resultatmålen för avdelningen för kulturmiljötjänster tillämpade på det vattenanknutna kulturarvet:

Vi tar hand om det mångsidiga vattenanknutna kulturarvet

- Vi värnar om mångfalden hos det vattenanknutna kulturarvet genom att förena naturens och kulturarvets intressen.
- Vi producerar information av hög kvalitet som en resurs för skyddet av och värnandet om vattenanknutna kulturarv samt forskningen, turismen och rekreationen i anknytning till dem.
- Vi arbetar för att material om vattenanknutna kulturarv ska vara öppna, tillgängliga, lätta att hitta och användbara.
- Vi främjar en sådan vård och användning av kulturarvet som utgår ifrån att stärka dess värden och principerna för hållbar utveckling.

Vi arbetar tillsammans och bemöter människor på ett genuint sätt

- Vi sammanför människor, organisationer, samfund, frågor, kunskap och kompetens.
- Vi utvecklar våra tjänster och samarbets sätt samt vår kundförståelse.
- Vi inspirerar allt fler till att delta i arbetet med att definiera det vattenanknutna kulturarvet och i kulturarvsarbetet.

Vi tar itu med samhällliga utmaningar

- Vi ställer vår expertis om det vattenanknutna kulturarvet till samhällets förfogande och tar modigt ställning till viktiga och svåra ämnen.
- Vi finns där det finns ett behov av att göra och där saker och ting händer.
- Genom vår verksamhet främjar vi målen för kulturell hållbarhet.

8 Museiverkets strategi: <https://www.museovirasto.fi/sv/om-oss/strategi>

9 Finlands nationalmuseums verksamhet: <https://www.kansallismuseo.fi/sv/tietoa-meistae>

2

Det vattenanknutna kulturarvet och skyddet av det

2.1 Vad är vattenanknutna kulturarv?

Användningen av vatten som en resurs för ekonomin och fritiden ökar allt mer i takt med den tekniska utvecklingen, den ökade mängden fritid, utnyttjandet av naturresurser och den institutionella regleringen.

Vattenanknutna kulturarv är i vid bemärkelse alla byggnader och konstruktioner eller rester av sådana som finns i havs- och insjöområden samt landskap där människans sätt att förstå och använda vatten både förr och nu syns. Även material i arkiv, bibliotek och museisamlingar som kan användas för att presentera och undersöka fenomen med anknytning till användningen av vatten är en del av det vattenanknutna kulturarvet. Det vattenanknutna kulturarvet är även förknippat med viktiga immateriella värden och betydelser. En del av det vattenanknutna kulturarvet är digitalt när det föds, medan en del digitaliseras senare.

Representanter för Hangö museum, Hangö museums vänner rf, Forststyrelsen och Museiverket besöker hållristningarna vid Gäddtarmen i Hangö (fornminnesregistret, objekt nr 78010001) hösten 2019. Under träffen funderade man över om det är möjligt att göra hållristningarna mer synliga för besökare och att presentera dem för museibesökare med hjälp av avbildningar. Fotograf: Maija Matikka, Museiverket

Fiskestugor vid fiskestranden Kaukon kalaranta i Pyhäjoki. Stugorna hör till den byggda kulturmiljö av riksintresse som kallas Pyhäjoen kalarannat. Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket 2020.

Det vattenanknutna kulturarvet finns på stränderna, vid vattenlinjen, på ytan och under vattnet i hav, sjöar, åar, våtmarker och andra vattensamlingar.

För människans behov har byggnader, konstruktioner och anordningar som används ovan jord, i strandzoner, i vattnet eller under vattenytan planerats och byggts. Med avvikelse från sin primära användningsmiljö kan objekten i dag ligga ovan jord, vara helt eller delvis begravda av jordlager, vara omgivna av vatten eller ligga under vattenytan. En del av det vattenanknutna kulturarvet har skyddats genom lagstiftning, medan en del inte har det.

Exempel på vattenanknutna kulturarv

- byggnader, konstruktioner och anordningar (bland annat fyrar, sjömärken samt lots-, räddnings- och sjöbevakningsstationer) som har byggts för att fastställa positionerna och garantera en säker färd för fartyg
- hamnar och lastningsplatser samt infrastrukturen för deras funktioner (bland annat ankarplatser, vågbrytare, ballastplatser, kajer, magasin, terminaler, bostäder för hamnarbetare, hamnkranar samt kör- och transportvägar med anknytning till hamnfunktionerna, till exempel hamnjärnvägar)
- leder, kanaler och vallgravar som byggts för att upprätthålla trafikförbindelserna, landsvägs- och järnvägsbroar, färjetrafik samt båtdrag och dragplatser
- färdmedel som byggts för att färdas på vatten (till exempel fartyg och skeppsvrak)

Sjöräddningssällskapets bod på Fölisön i Helsingfors.
Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket 2020.

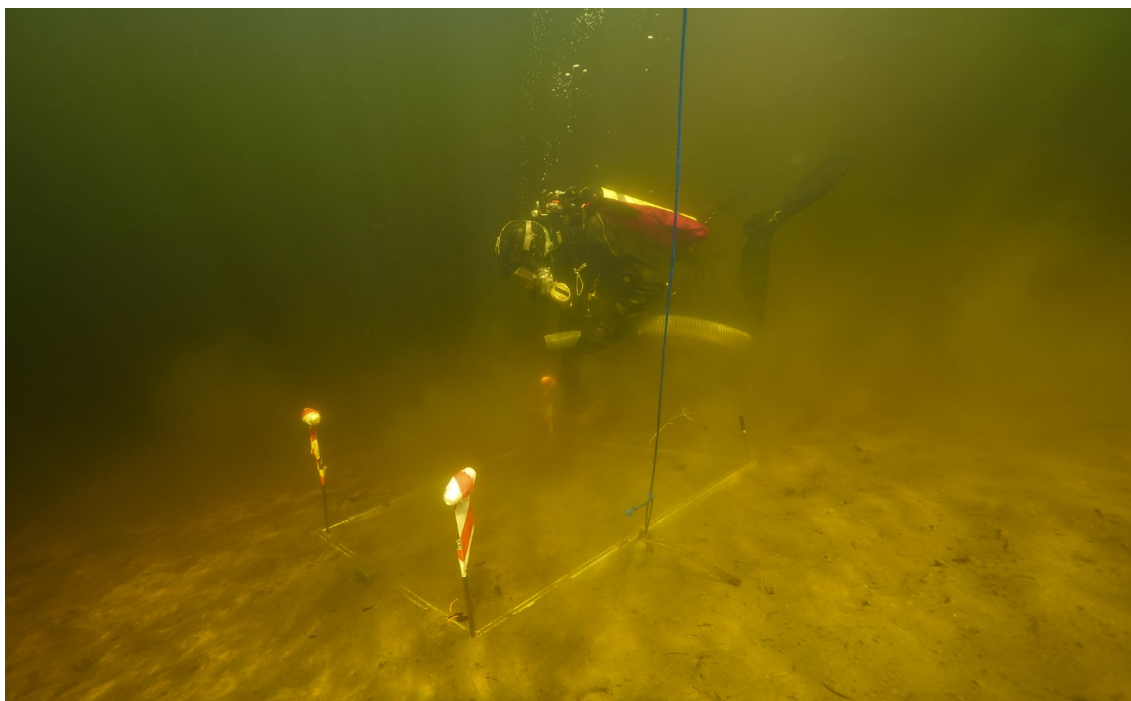
- skydds- och säkerhetskonstruktioner (bland annat dammar, bankar och strandvallar) som inverkar på vattennivån
- militära objekt som byggts i skärgården, vid kuster och längs inre vattenvägar, till exempel fästningar och baser samt försvarsanläggningar och slagfält
- objekt som representerar industrin i anknytning till användningen av vattendrag, bland annat vattenkvarnar, vattenkraftsbyggande, fartygs- och båtbyggnadsindustrin, utvinningsindustrin (bland annat utvinning av sand, metaller och mineraler på havsbotten), skogsindustrin (bland annat flottningsanordning och -rännor) och processindustrin (bland annat avlopps- och vattenförsörjningsnät)
- byggnader, konstruktioner och anordningar samt boplatser som finns vid havet, sjöar eller älvstränder på grund av fiske och annat fångande som bedrivits som näringsverksamhet (bland annat fiskestugor, fördämningar och andra fångstredskap)
- badanläggningar och badstränder, småbåtshamnar, byggnader för segelsällskap samt områden för sportfiske som byggts i skärgården, vid kuster och längs inre vattenvägar för rekreations- och fritidsanvändning
- landskap och andra områden på land, i vattnet eller under vattenytan som berättar om växelverkan mellan människan och vattnet.

2.2 Uppgifter i anslutning till skyddet av det vattenanknutna kulturarvet och arbetsfördelningen mellan olika aktörer

2.2.1 Museiverket

På Museiverket hanteras frågor i anslutning till det vattenanknutna kulturarvet i samarbete med avdelningen för kulturmiljötjänster, Finlands nationalmuseum och avdelningen för arkiv och informationstjänster. Museiverkets avdelning för utveckling av museisektorn har en specifik roll i den allmänna utvecklingen av och specialuppgifter inom museisektorn. I enlighet med museilagen ansvarar Museiverket för de förhandlingar om verksamheten för museerna med regionalt eller med riksansvar som förs vart fjärde år. I förhandlingarna sätts målen för det regionala och riksomfattande arbetet upp samt uppskattas den mängd resurser som behövs för verksamheten.

Avdelningen för kulturmiljötjänster deltar i skyddet, definitionen och bedömningen av kulturmiljöer vid vatten. Kulturmiljöerna skyddas med hjälp av lagstiftning, samarbete mellan miljö- och kulturförvaltningen samt företagets och medborgarnas verksamhet. Museiverket är statsförvaltningens och dess fastighetsenheters samt kyrkosamfundens primära partner i kulturmiljörelaterade frågor. När det gäller det vattenanknutna kulturarvet samarbetar ämbetsverket i synnerhet med undervisnings- och kulturministeriet samt miljöministeriet. Till dess ansvarsområde hör uppgifter som grundar sig på lagen om fornminnen, lagen om skyddande av byggnadsarvet och kyrkolagarna, uppgifter avseende statens fastigheter och objekt samt världsarvsobjekten. Museiverket beviljar bidrag för värnande om och vård av kulturmiljöerna och kulturarvet. Ämbetsverket beslutar om forskningstillstånd och tillstånd att rubba en fast fornlämning samt om skyddsområden för fasta fornlämningar som baserar sig på lagen om fornminnen.

Vid undervattensutgrävningar i viken Kammarlahti i sjön Kuolimojärvi i Savitaipale hittades en mesolitisk eldstad. På bilden Eveliina Salo från Nordic Maritime Group. Projektet Lost Inland Landscapes (fornminnesregistret, objekt nr 1000037397). Fotograf: Jesse Jokinen, Museiverket 2018.

Till stöd för planeringen av markanvändningen ger avdelningen för kulturmiljötjänster utlåtanden om det arkeologiska kulturarvet, byggnadsarvet och kultur landskapet, utvecklar skydds-, vård- och restaurerings metoder samt gör kulturmiljöernas värden och möjligheter kända. Avdelningen producerar information genom marinarkeologiska fältarbeten, delvis själv och delvis i samarbete med myndigheter och dykare, som utövar marinarkeologi. Museerna med regionalt ansvar har inga marinarkeologiska resurser, så Museiverket är den enda experten inom kulturarvssektorn med den här uppgiften. Avdelningen behandlar och bereder ansökningar om statsbidrag, som hjälper Museiverket att främja projekt för vård och en hållbar användning av kulturarvsobjekt.

Finlands nationalmuseum svarar för att utöka, förvalta, digitalisera och konservera en samling med anknytning till sjöfarten och användningen av vatten från historisk tid. En viktig del av samlingen är undervattensfynd, och inom konservering av sådana har Finlands nationalmuseum specialkompetens. Finlands nationalmuseum svarar för publikarbetet (utställningar, pedagogik och evenemang, guidningar, publikationer samt digital delning) i fråga om samlingar och innehåll om det maritima kulturarvet, för objektjäns-terna vid Finlands sjöhistoriska museum och museifartygen samt kommunikationen.

Uppgiften för Finlands sjöhistoriska museum, som hör till Finlands nationalmuseums museifamilj, är att bevara och förmedla information om den finländska sjöfartens historia. Sjöhistoriska museet bevarar material, bilder, dokumentmaterial och litteratur om sjöfart och båtliv. För Sjöhistoriska museets bildsamling svarar enheten för bildsamlingar vid avdelningen för arkiv och informationstjänster som även i sina övriga samlingar har gott om material om det maritima kulturarvet. Enheten, som ansvarar för Museiverkets bibliotek, har hand om bibliotekssamlingen om sjöfartshistoria. Finlands sjöhistoriska museum ordnar evenemang med olika havsrelaterade teman, främjar publikarbete och intressentverksamhet, samarbetar aktivt med läroanstalter för att producera pedagogiska innehåll med teman kring sjöfartshistoria samt producerar sina omfattande samlingar och aktuella forskningsdata genom att utnyttja utställningar och kommunikation med anknytning till Finlands sjöfartshistoria och finländsk sjöfart.

Utsikt över båthallen i Maritimcentret Vellamo.
Fotograf: Pasi Pykälistö, Finlands sjöhistoriska museum.

Samlingstjänsterna för det maritima kulturarvet vid Finlands nationalmuseum och avdelningen för arkiv och informationstjänster erbjuds kunden på Finlands sjöhistoriska museum och i de digitala tjänsterna (Finna¹⁰, databasen för Finlands handelsflotta¹¹ och Helka¹²).

Teman i anslutning till det vattenanknutna kulturarvet behandlas även i olika nätverk och på plattformar på sociala medier (bland annat haavitauki.blogspot.com och @sunkenheritage_fi på Instagram samt Museiverkets konton i olika kanaler).

För arbetet på museerna med regionalt ansvar har Museiverket startat ett team för museerna i Microsoft Teams samt en kanal för det vattenanknutna kulturarvet under det. Kanalen är avsedd främst för kommunikationen mellan ansvarsmuseerna och Museiverket om teman i anslutning till det vattenanknutna kulturarvet. Internt behandlas frågor kring det vattenanknutna kulturarvet i Museiverkets maritima team, som sammanträder regelbundet.

2.2.2 Samarbetsavtal

Museiverket har ett antal samarbetsavtal med statens fastighetsförvaltare. De hänger delvis samman även med det vattenanknutna kulturarvet. Avtal har slutits med Forststyrelsen (2003, uppdaterat 2017), Senatfastigheter (senast uppdaterat 2017), Trafikledsverket (ingått med Trafikverket 2017) och Förvaltningsnämnden för Sveaborg (2021).

Avtalet med Finlands miljöcentral (2017) främjar i synnerhet samarbete som gäller forskning, datamaterial och politiska program.

År 2015 utarbetades instruktioner för hanteringen av vrakfynd tillsammans med Museiverket, försvarsmakten och gränsbevakningsväsendet.

De viktigaste samarbetsavtalen med tanke på verksamheten för Finlands sjöhistoriska museum utöver Museiverkets ovanstående samarbetsavtal är avtalet om Maritimcentret Vellamo med Kotka stad (i vilket även ingår verksamhet med Kotkan Julkiset Kiinteistö Oy, som äger fastigheten), samarbetsavtal om lagring med Finnipilot Pilotage Ab och Arctia Ab, ett avtal om arbetsfördelning med Stiftelsen Forum Marinum, samarbete med marinen och gränsbevakningsväsendet samt samarbete med museerna i nätverket Trafiikki.

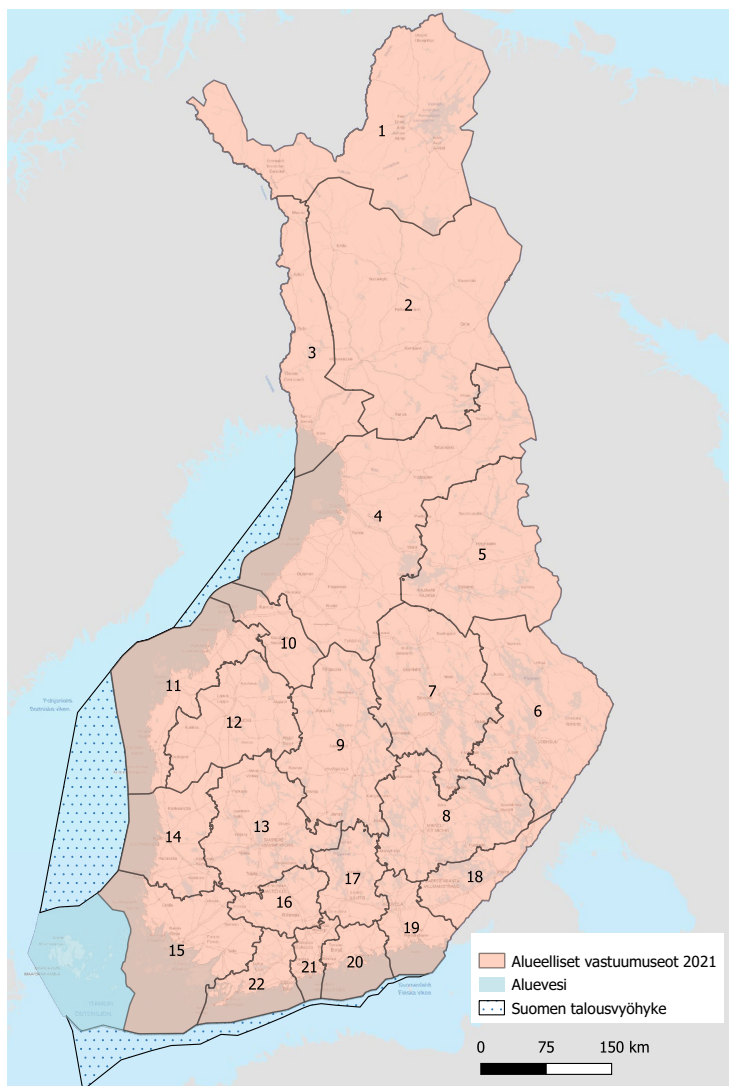
2.2.3 Museer med regionalt ansvar eller med riksansvar samt övriga museer

Museerna med regionalt ansvar eller med riksansvar i enlighet med den nya museilagen (314/2019) inledde sin verksamhet i början av 2020. Museerna med regionalt ansvar har till uppgift att värna om kulturmiljöer och är inom sitt eget område sakkunniga på dessa miljöer, i synnerhet i fråga om den bebyggda miljön och det arkeologiska kulturarvet. De flesta kulturmiljöärenden som gäller planering av markanvändningen sköts vid museerna med regionalt ansvar. Museerna ger utlåtanden och deltar i myndighetsförhandlingar. I deras uppgifter ingår även rådgivning, värnande om kulturmiljöer, samarbete inom ansvarsområdet samt utveckling och främjande av digitalt bevarande av och tillgång till information om kulturmiljöer.

¹⁰ Museiverkets tjänst Finna: <http://museovirasto.finna.fi>

¹¹ Databasen för Finlands handelsflotta: <http://kauppalaiva.nba.fi>

¹² Helka: <http://helsinki.fi/helka>

På kartan visas verksamhetsområdena för museerna med regionalt ansvar på det finländska fastlandet samt Finlands territorialvatten och ekonomiska zon. Ansvarsmuseernas havsområde anges med blårod färg.

Museerna med regionalt ansvar är

1. Samemuseet Siida, Enare
  2. Lapplands landskapsmuseum, Rovaniemi
  3. Tornedalens museum, Torneå
  4. Musei- och vetenskapscentret Luuppi, Uleåborg
  5. Kajanalands museum, Kajana
  6. Joensuu museer, Joensuu
  7. Kuopio kulturhistoriska museum, Kuopio
  8. Nyslotts landskapsmuseum, Nyslott
  9. Jyväskylän museer, Jyväskylä
  10. K.H. Renlunds museum, Karleby
  11. Vasa stads museer
  12. Seinäjokis museer, Seinäjoki
  13. Tammerfors museer, Tammerfors
  14. Satakunda museum, Björneborg
  15. Åbo museicentral, Åbo
  16. Tavastehus stadsmuseum, Tavastehus
  17. Lahtis museer, Lahtis
  18. Villmanstrands museer, Villmanstrand
  19. Kymmenedalens museum, Kotka
  20. Borgå museum, Borgå
  21. Helsingfors stadsmuseum, Helsingfors
  22. Västra Nylands museum, Raseborg
- Karta: Marjanna Kaate, Museiverket, 2021.

En del av de landskapsmuseer och stadsmuseer som omfattas av det nya systemet har under lång tid redan haft expertuppgifter i fråga om kulturmiljöer. Uppgifterna baserade sig på tidigare samarbetsavtal mellan Museiverket och museerna. I dag upprättar museerna med regionalt ansvar en regional plan för sin verksamhet och sina tjänster. Vart fjärde år förhandlar ansvarsmuseerna och Museiverket om planen för följande fyraårsperiod. En del av dessa museer har erfarenhet även av arbetsuppgifter som rör det vattenanknutna kulturarvet. För en del av museerna är uppgifterna däremot nya. Våren 2020 upprättade museerna med regionalt ansvar och Museiverket en plan för arbetsfördelningen av arbetsuppgifterna och ansvaren i fråga om det vattenanknutna kulturarvet. Under åren 2020 och 2021 har Museiverket ordnat utbildnings- och diskussionstillfällen för museerna med regionalt ansvar, där det vattenanknutna kulturarvet och arbetsfördelningen med anknytning till det har behandlats. Målet är att ansvarsmuseerna framöver ska ansvara för skyddet av vattenanknutna kulturarv även i planläggningsprojekt för vattenområden i deras respektive områden, i havsplaneringen, i projekt för restaurering av strömmande vatten och mindre infrastrukturprojekt samt att ansvarsmuseerna ska komplettera fornminnesregistret, åtminstone när det gäller objekt i strandområden.

Lovisa sjöfartsmuseum. Museet visar stadens sjöfartshistoria.
Fotograf: Sinikka Kärkkäinen, Museiverket.

Museerna med riksansvar är experter på sina respektive specialområden och har till uppgift att bland annat ordna riksomfattande museiverksamhet inom sitt specialområde, utveckla och främja kulturarvsarbetet och samarbetet mellan museerna, vara riksomfattande experter på kulturarvet inom sitt område, upprätthålla och främja internationella kontakter inom sitt specialområde samt främja bevarande av och säkerställa digital tillgång till kulturarvet inom sitt specialområde. I egenskap av nationellt specialmuseum representerar Forum Marinum i Åbo sjöfartens område. Vägtrafikmuseet Mobilia med riksansvar upprätthåller de kanalmuseer som Trafikledsverket äger.

Samemuseet Siida är både ett museum med riksansvar med samisk kultur som specialområde och ett museum med regionalt ansvar med kulturmiljöuppgifter inom samernas hembygdsområde (Enare, Enontekis, Utsjoki och Lapplands renbeteslags område i norra delen av Sodankylä).

I Finland finns även flera andra museer som visar sitt områdes historia i anknytning till havet och andra vattenmiljöer. På museerna visas även den marinarkeologiska verksamheten och undervattensfynden, de lokala sjöfartstraditionerna, skeppsbyggnaden samt sjötrafiken i områdena. Dessa museer är bland annat Ålands sjöfartsmuseum, Hangö museum, Kilens båtmuseum, Sjöfartsmuseet i Kristinestad, Lovisa sjöfartsmuseum, Kvarkens båtmuseum, Finlands skogsmuseum Lusto, Nautelankoski museum, Brahestads museum, museet i Pielinen, Raumo sjöfartsmuseum, Skärgårdsmuseet i Rönns i Lovisa, Krigsmuseet, Nystads museum, Vasa sjöfartsmuseum, museerna i Varkaus och Äänekoski stadsmuseum.

2.3 Rättslig grund och internationella avtal

Museiverkets verksamhet styrs av lagen om Museiverket (282/2004) och statsrådets förordning om Museiverket (407/2004). Verksamheten och rollerna för museerna med regionalt ansvar eller med riksansvar styrs av museilagen (314/2019).

I skyddet av det vattenanknutna kulturarvet och annan myndighetsverksamhet tillämpas den allmänna lagstiftningen om kulturarv; det finns inga författningar om enbart skyddet av vattenarvet.

Markanvändnings- och bygglagen (132/1999) är det viktigaste verktyget för att skydda kulturmiljöer som styr såväl användningen av och byggandet på områdena som havsplaneringen. Andra viktiga lagar i skyddet av vattenanknutna kulturarv är lagen om fornminnen (295/1963), sametingslagen (974/1995), lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010), vattenlagen (587/2011) och lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning (252/2017).

Planeringen av markanvändningen styrs på högre nivå av de riksomfattande målen för områdesanvändningen, vilka baserar sig på markanvändnings- och bygglagen. Inventeringar av kulturmiljöer enligt de riksomfattande målen för områdesanvändningen gäller byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY 2009) och nationellt värdefulla landskapsområden (1995), för vilka en komplettering av den uppdaterade inventeringen godkändes i november 2021. Fastställandet av de arkeologiska objekten av riksintresse (VARK) torde bli färdig under 2022.

Det finns flera internationella konventioner om kulturmiljöer. Hit hör bland annat Unescos konvention om skydd för världens kultur- och naturarv (världsarvskonventionen, FördrS 19/1987), Unescos konvention om skydd för kulturregdom i händelse av väpnad konflikt (Haagkonventionen, FördrS 93/1994) och Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet (FördrS 47/2013). Samtliga dessa konventioner har ratificerats av Finland.

Europarådets avtal gällande kulturarvet som satts i kraft i Finland är konventionen om skydd för byggnadskulturarvet i Europa (Granadakonventionen, FördrS 10/1992), europeiska konventionen om skydd för det arkeologiska kulturarvet (Vallettakonventionen, FördrS 26/1995) och europeiska landskapskonventionen (Florenskonventionen, FördrS 14/2006). Den senaste konventionen, det vill säga ramkonventionen om kulturarvets värde för samhället eller den så kallade Farokonventionen (FördrS 150/2018), trädde i kraft 2018.

2.4 Kulturmiljöpolitiskt perspektiv

2.4.1 Kulturmiljöstrategin och kulturarvsstrategin

Handlingsplanen för det maritima kulturarvet 2016–2020 (Merellisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma) baserade sig till viss del på statsrådets kulturmiljöstrategi för 2014–2020¹³ och planen för genomförandet av den. Målen för strategin kan sammanfattas i tre perspektiv: kulturmiljöer är en viktig resurs, vården av kulturmiljöer ingår i hållbar utveckling och god förvaltning möjliggör en övergripande kulturmiljöpolitik. Dessa mål är fortsättningsvis aktuella.

Kulturarvsstrategin, som beretts från och med 2021 under ledning av undervisnings- och kulturministeriet samt skrivits in i regeringsprogrammet, är en naturlig fortsättning på kulturmiljöstrategin. Museiverket strävar även efter att i enlighet med Faroconventionen identifiera kulturarvets samhällseliga betydelser. Ett av de viktigaste målen är att stärka relationen mellan kulturarv, livskvalitet, identitet och hållbar utveckling i samhället. Kulturarvsstrategin kommer att bli färdig år 2022, och målet är att även inkludera perspektiv på det vattenanknutna kulturarvet i den. Målen för strategin kan utvärderas och beaktas i samband med halvtidsutvärderingen av handlingsplanen år 2023.

2.4.2 Handlingsplanen "Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2019–2024"

Handlingsplanen Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma (handlingsplan för det arkeologiska kulturarvet från historisk tid) sammanställdes genom ett samarbete som samordnades av Museiverket och blev färdigt år 2019. Handlingsplanen stödjer och kompletterar den tidigare och den nuvarande handlingsplanen för det maritima kulturarvet och det vattenanknutna kulturarvet. Det vattenanknutna kulturarvet möter den historiska arkeologin såväl under vattnet som på gränsen mellan vatten och land vid kuster och insjöar.

---

13 Statens kulturmiljöstrategi 2014–2020: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10138/43211?show=full>

3

Produktion, förvaltning och förmedling av information om det vattenanknutna kulturarvet

3.1 Registerarbete

Mål

Museiverket, museerna med regionalt ansvar eller med riksansvar och andra aktörer som behöver informationen har en aktuell och övergripande bild av de arkeologiska objektgrupperna och -typerna inom det vattenanknutna kulturarvet samt deras spridning, viktiga byggda kulturmiljöer, värdena hos vattenanknutna kulturarv i byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY), arkeologiska objekt av riksintresse (VARK) och nationellt värdefulla landskapsområden samt av bevarade fartyg som är viktiga med tanke på sjötrafikens historia samt deras antal, skick och betydelse. Mot bakgrund av informationen kan man skapa en bild av särdragen och de utmärkande egenskaperna hos olika områden. Även objektens immateriella värden, såsom berättelser, traditionskunskap, värden och föreställningar, har identifierats, beaktats och dokumenterats bättre.

Informationen kan användas för bland annat skyddet av och värnandet om objekten, områdesanvändningen, havsplaneringen samt för blå tillväxt, hållbar turism och rekreation.

Bakgrund

I handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas*¹⁴, som upprätthålls av Museiverket, beskrivs hurdana objekttyper det arkeologiska kulturarvet består av. I handboken finns även de mest aktuella riktlinjerna för skyddet av detta kulturarv. Museiverket upprätthåller och utvecklar ett informationssystem om kulturmiljöer, och informationen som lagrats i det publiceras i Kulturmiljöns tjänsteportal, som är öppen för alla (www.kyppi.fi).

Det viktigaste systemet med tanke på vattenanknutna kulturarv är fornminnesregistret. Registret innehåller information om fasta fornlämningar och andra arkeologiska objekt. Museiverket och museerna med regionalt ansvar uppdaterar registret med nya objekt och kontrollerar uppgifterna om kända objekt. Detta görs inom den övriga myndighetsverksamheten. Mer omfattande utveckling av innehållet i registret eller lagring av större helheter är möjlig endast i form av projekt med separat allokerade resurser. Uppdateringsbehoven gäller bland annat vrak och skeppsbyggnadstermerna

¹⁴ Arkeologisen kulttuuriperinnön opas: <http://akp.nba.fi/>

Lämningar av stenbryggor på ön Korpisaari i Vederlax efter stenbrytningsverksamheten i området. Bryggorna inventerades år 2018 i samarbete mellan projektet BalticRIM och Museiverket samt hör till den byggda kulturmiljön av riksintresse som kallas Granitbrotten i Vederlax. I inventeringen hittades även vrak av fartyg som använts för att transportera sten från stenbrotten. Fartygen brändes och sänktes av den engelska ångkorvetten Magicienne under Krimkriget den 23 juni 1855. Alla de vrak som sänktes har ännu inte hittats. Fotograf: Rami Kokko, Museiverket, 2018.

i beskrivningarna av dem. Museiverket upprätthåller även ett register över byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY), ett byggnadsarvsregister och ett register över arkeologiska projekt.

Museiverkets register över traditionsfartyg¹⁵ innehåller uppgifter om fartyg som bedöms vara viktiga med tanke på den finska sjöfartens och det finska båtlivets historia. För registret kan fartyg som registrerats för yrkesmässig användning i Finland samt nöjes- och tävlingsbåtar godkännas. Att ett fartyg upptas i registret är ett erkännande för det goda arbete som gjorts för att fartyget ska bevaras, och fartyg som upptagits i registret har förtur när statsbidrag beviljas för restaurering, konservering och rekonstruktion av fartyg.

Forststyrelsen lagrar data om kulturarvsobjekt i de områden som den förvaltar i sitt system PAVE, varifrån material kan överföras för användning i Museiverkets informationssystem med hjälp av en gränssnittsanslutning. Även inventeringarna inom inventeringsprogrammet för marin undervattensnatur (VELMU), som Finlands miljöcentral samordnar¹⁶ (VELMU I 2003–2016, VELMU II 2017–2025), samt de EMMA-områden (Finlands ekologiskt betydelsefulla marina undervattensmiljöer) som bildats utifrån dessa inventeringar är intressanta med tanke på kulturarvet under vatten.

I Finland finns det ännu inte tillräckligt med systematiskt insamlad information om vattenanknutna kulturmiljöer (läge, omfattning, karaktär, spridning och visualisering på olika sätt, till exempel 3D-modeller). Det har gjorts endast lite systematiska inventeringar av vatten- och strandområden, och det finns brister såväl geografiskt som tematiskt. De bristfälliga uppgifterna gör det svårare att bedöma objektens kulturhistoriska betydelse samt behovet av utredning och skydd. Det blir likaså svårare att använda objekten som en positiv resurs.

15 Registret över traditionsfartyg: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tietojarjestelmat/perinnealusrekisteri>

16 VELMU-inventeringarna, VELMU - inventeringsprogrammet för marin undervattensnatur: <https://www.ymparisto.fi/sv-FI/VELMU/Havsomraden>

Inventering av vrakdelar i strandvattnet vid Vassholmen i Pyttis (fornminnesregistret, objekt nr 1136).
Fotograf: Vesa Laulumaa, Museiverket, 2015.

Rekommendationer och metoder

- Fokus** ligger på att komplettera och korrigera Museiverkets fornminnesregister, register över traditionsfartyg, byggnadsarvsregister, register över byggda kulturmiljöer av riksintresse¹⁷ (RKY), projektregister samt datainnehåll om arkeologiska objekt av riksintresse (VARK) och länkningsfrågor om objekt inom det vattenanknutna kulturarvet. Digitaliseringen av föremåls-, bild- och arkivdata samt länkningen av dessa till informationen om objekten främjas. I arbetet med fornminnesregistret beaktas eventuella behov av att uppdatera lagen om fornminnen. Fokusområdet består av följande delområden:
  - Objekt inom kulturarvet under vatten beaktas i Museiverkets projekt för arkeologiska objekt av riksintresse, VARK (2017–2022): man väljer arkeologiska objekt under vatten av riksintresse, antecknar motiveringarna till valen, använder sidoskannande sonar och utför inspektionsdykningar, producerar aktuellt bild- och videomaterial samt 3D-modeller, avgränsar objekten i karttjänsten samt uppdaterar fornminnesregistret.
  - Vrak och materialet om dem i fornminnesregistret går igenom (bland annat gamla anmälningar om samt fotografier, videor och modeller av vrak) i Museiverkets arkiv utifrån skeppsbyggnadens historia. För VARK-objektens del inleds arbetet som ett pilotprojekt under åren 2021–2022. Uppgifterna och skeppsbyggnadstermerna i fornminnesregistret korrigeras och kompletteras, vilket samtidigt ger en uppfattning om hurdana uppgifter och observationer som skulle behövas för att förstå objektens ålder, bakgrund och värde. Resultaten av arbetet används i ledningen och inkluderingen av amatördykare för att producera ny information om vrak.
  - Uppgifter om och fotografier av 300 skepp och båtar som klassificeras som kulturhistoriskt värdefulla införs retroaktivt i registret över traditionsfartyg. Registret öppnas på www.kyppi.fi i februari 2022. Expertnämnden för traditionsfartyg inkluderas i produktionen och kompletteringen av historiska uppgifter om fartygen samt värderingen av dem och upprättandet av en betydelseanalys.

¹⁷ I avsnittet för kommentarer i registret kan kompletterande uppgifter anges.

- De kända vattenanknutna kulturarvsobjekt och -uppgifter som saknas (till exempel uppgifter ur och kopior av gamla anmälningar om vrak) införs i kulturmiljöns registerportal som myndighetsarbete.
- Registeruppgifterna kompletteras systematiskt med till exempel information som dykare kan ge om både nya och kända undervattensobjekt.
- Man arbetar för att få gamla inventeringar av vatten- och miljösektorerna från 1980–90-talet registrerade retroaktivt samt granskar objekten i terrängen i mån av möjlighet.
- Möjligheterna att komplettera registeruppgifterna med datamaterial ur Trafikledsverkets register över bärande konstruktioner samt med andra datamaterial som beskriver det maritima kulturarvet i havsfarleder och farleder i inre farvatten utreds. Genom samarbete kan även Forststyrelsens register- och datamaterial användas.
- I arbetet beaktas ontologiarbetet för sjöfarten (MAO/TAO 2018) samt ontologin för sjöfart (MERO) och ontologin för trafik (LIIKO). Dessa uppdateras i samarbete med Trafikledsverket.

3.2 Inventeringar och fältforskning

Mål

Olika aktörer har tillgång till aktuella inventeringsdata, som på ett mångsidigt sätt omfattar olika slags objekttyper. Inventeringarna görs kostnadseffektivt med hjälp av nyare och lämpligare metoder. I kvalitetsanvisningarna för arkeologiska fältarbeten finns tillräckliga anvisningar för hur man gör undervattensarkeologiska inventeringar och fältarbeten. Inventeringsdata inklusive rapporter och inventeringsområden finns tillgänglig digitalt.

Bakgrund

I Finland finns många oinventerade vatten- och strandområden med långvarig mänsklig verksamhet som är potentiella platser för tidigare okänt kulturarv under vatten och vattenanknutet kulturarv.

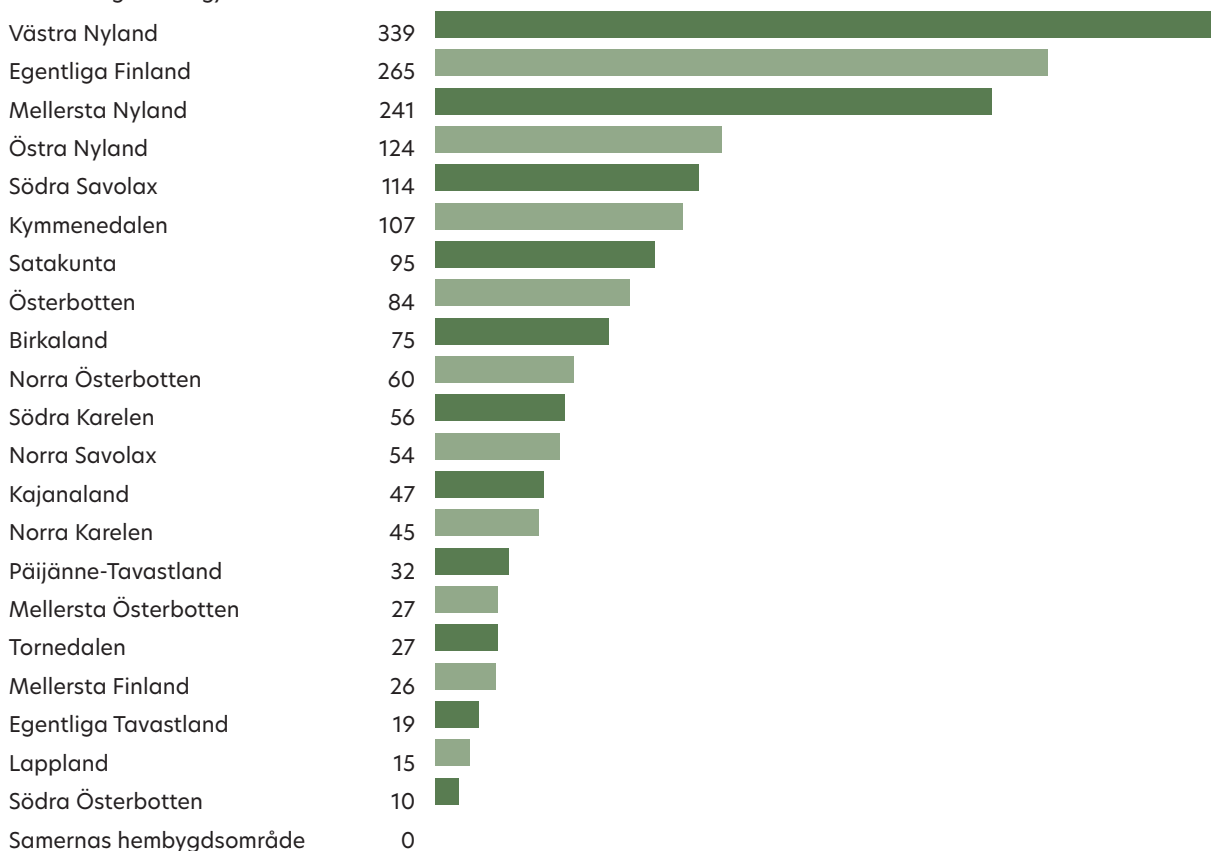
Största delen av de okända undervattensobjekten är vrak och vrakdelar. Det är nödvändigt att öka kunskapen om andra typer av objekt. Objekt i strandområden är en objektgrupp som det finns bristfälliga kunskaper om.

Marinarkeologerna Riikka Alvik och Minna Koivikko samt kulturmiljöamanuens Jouni Mustonen på K.H. Renlunds museum undersöker delar av ett fartyg i närheten av en gammal skeppsbyggnadsplats på Soldatskär i Karleby (fornminnesregistret, objekt nr 1000010113). Fotograf: Päivi Pihlanjärvi, Museiverket, 2016.

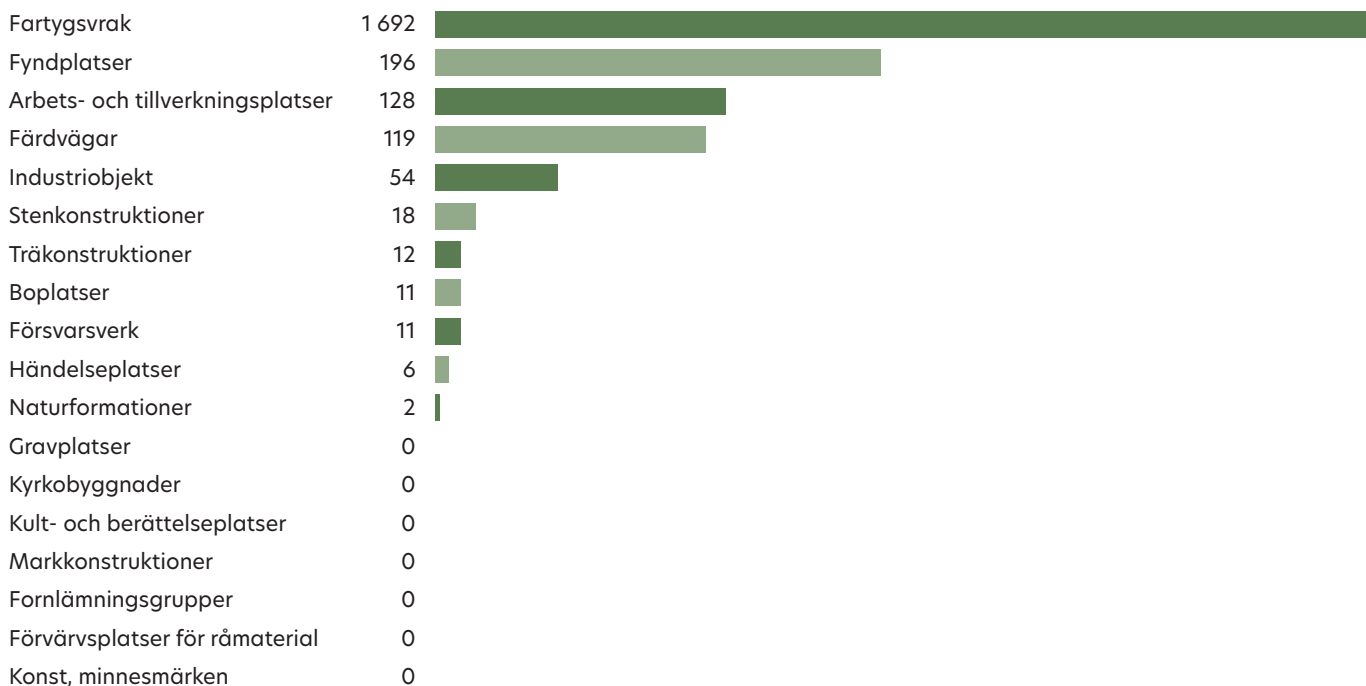
Antal undervattensfornlämningar per ansvarsmuseum, augusti 2021

Tabellen visar antalet undervattensfornlämningar som fanns i fornminnesregistret i augusti 2021 per ansvarsmuseum. På objektens antal inverkar bland annat havs- och vattenområdenas omfattning, den mänskliga aktiviteten och de materiella lämningarna efter den, hur aktiv dykverksamheten är, markanvändningen och byggprojekt samt vilka inventeringar som gjorts.

Antal undervattensfornlämningar per objekttyp, september 2021

Tabellen visar antalet objekttyper under vatten i fornminnesregistret i september 2021.

x 4 →

Rekommendationer och metoder

2. **Fokus** ligger på att genomföra inventeringar och fältundersökningar för att förbättra kunskapsnivån om det vattenanknutna kulturarvet i samarbete med olika partner. Fokusområdet består av följande delområden:

- Främjandet och genomförandet av inventeringar av kulturarvet under vatten samt strandområden vid havet och inre farvatten fortsätter, likaså utvecklas lämpliga metoder och samarbeten för detta.
  - Temana är till exempel platser för sjöslag, kustfästningar, flottbaser, platser för skeppsbyggnad och dockor, dragplatser för båtar, ballastplatser, lämningar med anknnytning till timmerflottning, broar och brotrummor, båthamnar, båthus och grupper av båthus, kvarnar, vattenkvarns- och vattenkraftverksmuseer, dammar, småskaliga vattenkraftverk samt industriella strandmiljöer.
  - Data samlas in genom fältarbeten och inspektionsdykningar, tillsammans med samarbetsaktörer och i mån av möjligt med hjälp av köpta tjänster.
  - Data samlas in i första hand i områden som bedöms vara potentiella fyndområden och viktiga till följd av att de under lång tid använts av människan.
- Kartläggningen av undervattenslandskap i samband med inventeringar samt ökningen av registerinformationen om och visualiseringarna av dem främjas (europeiska landskapskonventionen, det vill säga Florenskonventionen, FördrS 14/2006). Rekommendationen består av följande delområden:
  - Metoder och partnerskap som lämpar sig för kartläggning och dokumentering av undervattenslandskap främjas och utvecklas.
  - Uppgifterna om nationellt värdefulla landskapsområden kompletteras i fråga om undervattenslandskap.
  - Uppgifterna om byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY)¹⁸ kompletteras i fråga om kulturarvet i vatten- och strandområden samt undervattenslandskap.
  - Uppgifterna om arkeologiska objekt av riksintresse (VARK) kompletteras i fråga om kulturarvet i vatten- och strandområden samt undervattenslandskap.
  - Användningen av konceptet för undervattenslandskap inom projektet BalticRIM¹⁹ främjas och konceptet utvecklas (projektet BalticRIM 2017-2020).
  - Man arbetar för att undervattenslandskap ska noteras i den nationella landskapspolitiken.

Båthus i Mäntyharju. Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket, 2021.

¹⁸ I avsnittet för kommentarer i registret kan kompletterande uppgifter anges.

¹⁹ Projektet BalticRIM: <https://www.submariner-network.eu/balticrim>

På Farfarsuddens strand på Blåbärslandet finns en plats där segelbåtar lossat barlast och som använts åtminstone på 1700-talet (formminnesregistret, objekt nr 2456). På platsen finns stenar som är främmande för berggrunden i Finland samt tegel, glas, keramik och stenkol. Barlastplatser har inte inventerats systematiskt i Finland. Fotograf: Helena Ranta, arkeologiska bildsamlingen, Museiverket.

- Man samarbetar i enlighet med samarbetsavtalet med Trafikledsverket vid kontrollinventeringar av byggnadsarvmässiga värdeobjekt i havsfarleder och farleder i inre farvatten (i synnerhet fyrar och kanaler). Värdeobjekten är statsägda objekt i det farledsnät som Trafikledsverket förvaltar, vilka separat har utsetts till kulturhistoriskt sett värdefulla objekt. Värdeobjekten kan vara byggen, konstruktioner, anordningar eller byggnader. Objekten kan även vara skyddade genom speciallagstiftning (markanvändnings- och bygglagen, lagen om fornminnen, byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY)). Till Trafikledsverkets nuvarande värdeobjekt räknas bland annat museikanaler och gamla fyrar. Rekommendationen består av följande delområden:
  - Man deltar i kompletterande inventeringar av värdeobjekt i havsfarleder och farleder i inre farvatten (bland annat det fortsatta arbetet med inventeringen Myrsky) samt i valet av nya värdeobjekt. Kompletteringen hänger samman med de principer som presenteras i Museiverkets projekt Byggd välfärd och verket Valtiolle rakennettu (Byggt åt staten).
  - Man deltar i utvecklingen och upprättandet av objektspecifika vård- och skötselplaner för värdeobjekt i havsfarleder och farleder i inre farvatten.
  - Amatörer och lokala aktörer är en resurs som har betydelse för livskraften och fortlevnaden för kulturarvet i anknytning till värdeobjekten. Man deltar i planeringen av instruktioner för skötsel och vård av värdeobjekt som upprättas för aktörer inom den tredje sektorn.

3D-modell av vraket Jussarö 1 (fornminnesregistret, objekt nr 1441).
Fotograf: Päivi Pihlanjärvi, Museiverket, 2017.

3.3 Hantering av information

Mål

Museiverkets informationssystem för kulturmiljön och dess register (fornminnesregistret, byggnadsarvsregistret, registret över arkeologiska projekt och registret över byggda kulturmiljöer av riksintresse (RKY)) är ett viktigt, fungerande och gemensamt godkänt verktyg för skydd. Öppna, aktuella och tillförlitliga digitala data om objekttyper och -grupper samt visuella presentationer av dem (bland annat 3D-modeller av undervattensobjekt) finns tillgängliga för användning inom skydd, vård, uppföljning, värnande, planering, forskning, rekreation och turism samt för användning av myndigheter, medborgare och andra aktörer. De begrepp som används är harmoniserade, hierarkiskt ordnade och logiska. Uppgifterna beskriver vattenanknutna kulturarv av olika ålder och typ på olika håll i Finland på ett mångsidigt och jämnt sätt, så att även de regionala särdragen och utmärkande egenskaperna framträder.

Förbindelserna med andra aktörers register, databaser och informationssystem fungerar via olika gränssnitt. Informationsutbytet mellan Museiverkets, museernas med regionalt eller med riksansvar samt andra aktörers informationssystem fungerar väl, och det är möjligt att uppdatera uppgifter via gränssnitt. Även digitaliseringen av föremåls-, bild- och arkivdata samt länkningen av dessa till informationen om objekten främjas. Medborgarkunskaperna om det vattenanknutna kulturarvet integreras i expertkunskaperna.

Bakgrund

Variationerna i nivån på data i informationssystemet för kulturmiljön gör det svårare att bedöma forsknings- och skyddsbehoven. Ämnesordsindexet i forminnesregistret motsvarar endast delvis terminologin i handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas* (handbok för det arkeologiska kulturarvet) och handboken *Historiallisen ajan kiinteät*

muinaisjännökset (fasta fornlämningar från historisk tid). Det är nödvändigt att granska, utveckla och förenhetliga preciseringarna av objekttyperna. Objekttypernas arter är inte enhetliga (till exempel skyddsstatusen för flottningsanordningar varierar) och det förekommer regionala variationer mellan dem. I december 2018 länkades typinformationen om objekten i fornminnesregistret till handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas*. Ämnesordsindexet beskriver ännu inte tillräckligt väl det vattenanknutna kulturarvet, registrens sökfunktioner är bristfälliga och alla befintliga data har inte införts i registren. Medborgarkunskaperna har inte alltid utnyttjats tillräckligt.

Rekommendationer och metoder

3. Man deltar i utvecklingen av registren via arbetet i Museiverkets team för register- och kulturmiljödata.
4. Specialfrågor i anslutning till det vattenanknutna kulturarvet beaktas i utvecklingen av informationssystemen för Museiverkets samlingar.
5. År 2021 införs en elektronisk anmälnings tjänst för undervattensobjekt i samband med Ilppari och vi deltar i utvecklingen av tjänsten.
6. Medborgarkunskaperna samlas in och utnyttjas mer systematiskt.

3.4 Förmedling av information

Mål

Det är enkelt att hitta information om vattenanknutna kulturarv samt forskningen om och skyddet av dem på nätet. Informationen är mångsidig och är till nytta även för de som söker mer omfattande och djupgående information än endast basuppgifter. Material för barn, unga och studerande ingår i helheten. Information förmedlas på evenemang för allmänheten om det vattenanknutna kulturarvet.

Bakgrund

Museiverket är en viktig producent av information om vattenanknutna kulturarv. Även andra samarbetsaktörer välkomnas att delta i produktionen av information.

Rekommendationer och metoder

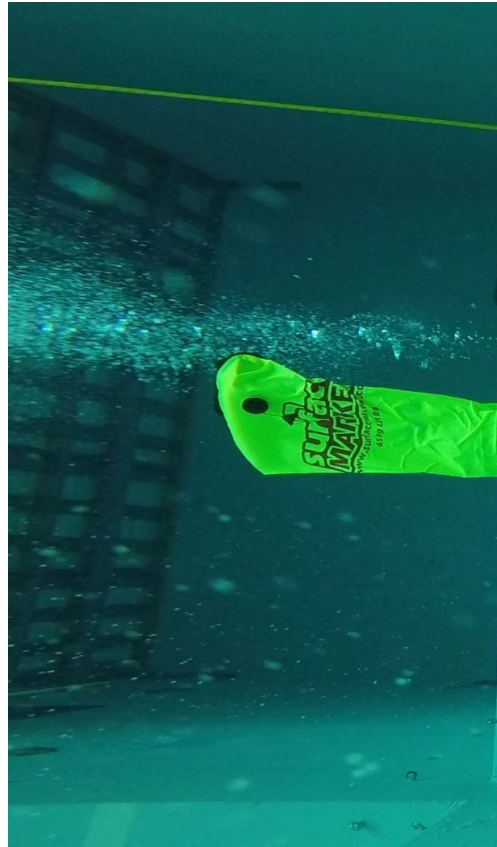
7. **Fokus** ligger på att börja skicka ut ett nyhetsbrev om det vattenanknutna kulturarvet. I det informeras om aktuella evenemang om uppgifterna i handlingsplanen och hur de framskrider. Målet med nyhetsbrevet är att information om kulturmiljöarbetet ska nå aktörer som är intresserade av ämnet på ett koncentrerat och inkluderande sätt samt i rätt tid. Nyhetsbrevet ger i synnerhet yrkesfolk och experter som arbetar med det vattenanknutna kulturarvet information, men vem som

3D-modeller av vrak kan visas till exempel med VR-glasögon. Projektet Baltacar. Fotograf: Sinikka Kärkkäinen, Museiverket, 2019.

helst som är intresserad av ämnet kan börja prenumerera på det. I nyhetsbrevet ges läsarna möjlighet att skicka respons och önskemål, eftersom det är viktigt att veta vilka ämnen experterna och amatörerna funderar på. Museiverkets maritima team ansvarar för innehållsproduktionen och utskicket av nyhetsbrevet i samarbete med Museiverkets avdelning för marknadsföring och kommunikation. Brevet skickas ut fyra gånger om året.

8. År 2021 grundas och upprätthålls ett nätverk för vattenlandskap²⁰ tillsammans med olika samarbetsaktörer (Jyväskylä universitet, Samfundet för kulturmiljöforskning, Forststyrelsen, jord- och skogsbruksministeriet, Museiverket, Åbo universitet, Trafikledsverket samt miljöministeriet). Syftet med nätverket är att sammanföra aktörer som är intresserade av temat, identifiera aktuella teman, skapa nya perspektiv, öppningar och projekt samt ordna bland annat utbildningsevenemang och seminarier.
9. En separat webbplats för marinarkeologi planeras samt material sammanställs och produceras för den under åren 2021–2022.
10. Uppdateringen av webbplatsen om ämnesområdet med anknytning till det maritima kulturarvet inom projektet Östersjön.fi, som Finlands miljöcentral samordnar, fortsätter och länkningarna granskas i enlighet med samarbetsavtalet (<https://www.ostersjon.fi/sv-FI>).
11. Förmedlingen av information om det vattenanknutna kulturarvet till barn, unga, skolelever och studerande främjas i samarbete med bland annat Finlands sjöhistoriska museum, yrkesfolk inom kulturarvsfostran och andra aktörer.
12. Översättnings- och redaktionsarbetet med boken *Underwater Archaeology: The NAS Guide to Principles and Practice*, som är avsedd för marinarkeologer på amatöرنivå och som publicerats av Finlands marinarkeologiska sällskap, främjas. Vi deltar i anordnandet av den utbildning som sällskapet årligen ordnar för marinarkeologer på amatöرنivå i enlighet med ett utbildningssystem som skapats av organisationen Nautical Archaeology Society (www.smhy.fi).
13. Möjligheten att lägga till kännedom om kulturarvet på webbplatsen Suuri Sininen utreds. Webbplatsen sprider information om vattenmiljöer och världen under vatten (www.suurisininen.fi).

Dykräning i Sukellus Areena i Kyrkslätt. Träning på att använda lyftsäck. Fotograf: Sinikka Kärkkäinen, Museiverket, 2020.

20 Vesimaisemaverkosto (nätverket för vattenlandskap): [https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu\(60339\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu(60339))

Lämningar av en stenbrygga vid strandpromenaden i Esbo. Det finns mängder av förfallna stenbryggor på olika stränder. En intressant fråga är när stenbryggorna ska bevaras som en del av områdets historia och hur väl de har beaktats i inventeringar. Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket 2020.

14. Man deltar i mån av möjlighet i årliga evenemang, såsom

- Europeiska kulturmiljödagarna²¹ i september
  - tema år 2021: Öppen och gränslös (Inclusive Heritage, Heritage for Everybody)
  - tema år 2022: Ett hållbart arv (Sustainable Heritage)
  - tema 2023: Levande traditioner (Living Heritage)
- Internationella landskapsdagen (årligen den 20 oktober), Östersjödagen (årligen den sista torsdagen i augusti), Sjöhistoriska dagarna, Båtmässan, vrakdykningsseminarium, Arkeologdagarna, Arkeologisten kenttätöiden esitte-lypäivät (presentationsdagar för arkeologiska fältarbeten) och EAA-konferensen (European Association of Archaeologists).

15. Man ordnar och deltar i utbildningstillfällen och seminarier för att utveckla och upprätthålla vår yrkeskunnighet samt sprida information.

²¹ Europeiska kulturmiljödagarna: https://www.kulttuuriymparistomme.fi/sv-FI/Europeiska_kulturmiljodagarna

4

Påverka skyddet av kulturmiljöer

4.1 Skydd av det vattenanknutna kulturarvet i projekt för områdesanvändning

Mål

Museimyndigheterna får information om markanvändnings- och byggprojekt som påverkar vattenanknutna kulturmiljöer (bland annat planläggning, infrastruktur för trafiken och industrin, processer för bedömning av miljöeffekterna, vattenvård, fiskeri-ekonomiska restaureringar och havsplanering) redan i början av planeringsskedet. Det finns tillräckligt med digital och lättillgänglig information om det vattenanknutna kulturarvet som baserar sig på aktuella undersökningar och utredningar i de områden som omfattas av markanvändningsprojekten. Uppföljningen av läget för det arkeologiska kulturarvet samt effekterna av och funktionen hos skyddspraxis och -metoder är aktuell. Kompletterande utbildning ordnas vid behov. Kriterier för bedömning av betydelsen används. Skyddsmetoder för arkeologiska objekt som inte omfattas av lagen om fornminnen är etablerade.

Museerna med regionalt ansvar deltar aktivt i utvärderingen av projekt som påverkar vattenområden och i upprättandet av utlåtanden om dem, särskilt inom planeringsprojekt och havsplanering.

Bakgrund

En av museimyndigheternas viktigaste uppgifter är att ta ställning till markanvändnings- och byggprojekt som påverkar kulturarvet. Projekt som påverkar kulturmiljöerna vid vatten kommer inte alltid till det regionala ansvarsmuseet eller till Museiverket för utlåtande, eller så anländer de för sent för utlåtande. Detta leder till att man inom projekten inte hinner låta göra nödvändiga utredningar om kulturarvet, utifrån vilka områdets kulturhistoriska betydelse och projektens effekter skulle kunna utvärderas. I och med ändringen av museilagen år 2020 har museerna med regionalt ansvar fått ett större ansvar än tidigare när det gäller utlåtanden i anknytning till vattenområden, och ämnesområdet kan kännas främmande.

Rekommendationer och metoder

16. Utlåtanden ges om de största bygg- och infrastrukturprojekten i vattenområden samt museerna med regionalt ansvar leds och stöds i deras arbete för att skydda och ge utlåtanden om det vattenanknutna kulturarvet.

Dragplats för tjörbåtar i forsen Vuonteenkoski (fornminnesregistret, objekt nr 1000027780). Längs båtdraget drogs tjörbåtar uppströms. Till följd av en omorganisering övergick förvaltningen av båtdraget en gång i tiden till Trafikledsverket, som nuförtiden ansvarar för de vattenvägar som staten förvaltar. Ingen av de vattenvägar som staten underhåller går dock genom objektet, utan konstruktionerna betjänar närmast det lokala fisket. Ingen lösning har ännu hittats för förvaltningen och underhållet av båtdraget. Trafikledsverket har restaurerat objektet efter att bilden är tagen. Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket.

17. Man deltar i havsplaneringen i Finland²², följer den internationella utvecklingen inom området och främjar beaktandet av kulturarvet i havsplaneringen.
18. Utlåtanden ges och följs upp om bland annat havs- och vattenvård, hanteringen av översvämningsrisker, vattendirektivet, Suomen Ramsar-kosteikkotoimintaohjelma 2016–2020 (Finlands handlingsprogram för skydd av våtmarker enligt Ramsarkonventionen)²³ samt den kommande kuststrategin och åtgärdsprogrammet för Finlands havspolitik.
19. Utlåtanden ges om de av Trafikledsverkets objekt som staten äger med stöd av 12 § i lagen om rätt att överlåta statlig fastighetsförmögenhet (973/2002).
20. Man ger information och instruktioner, så att planläggningsprojekt, Finlands havsplan och andra projekt anländer i rätt tid till museerna med regionalt ansvar och/eller Museiverket för utlåtande. Viktiga intressenter inkluderas och tillsammans med dem ordnas utbildningstillfällen om hur kulturarvet i vatten- och strandområden beaktas i planläggningen, havsplaneringen och i andra projekt. När anvisningen Arkeologinen kulttuuriperintö ja kaavoitus (planläggning och det arkeologiska kulturarvet) uppdateras beaktas det vattenanknutna kulturarvet.
21. Deltagande i projekt där man vill ha representanter för Museiverket med i styrgrupperna bedöms separat.

22 Havsplaneringen i Finland: <https://www.merialuesuunnittelu.fi/sv/>

23 Suomen Ramsar-kosteikkotoimintaohjelma 2016–2020: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75329>

4.2 Forskning, projekt och utredningar

Mål

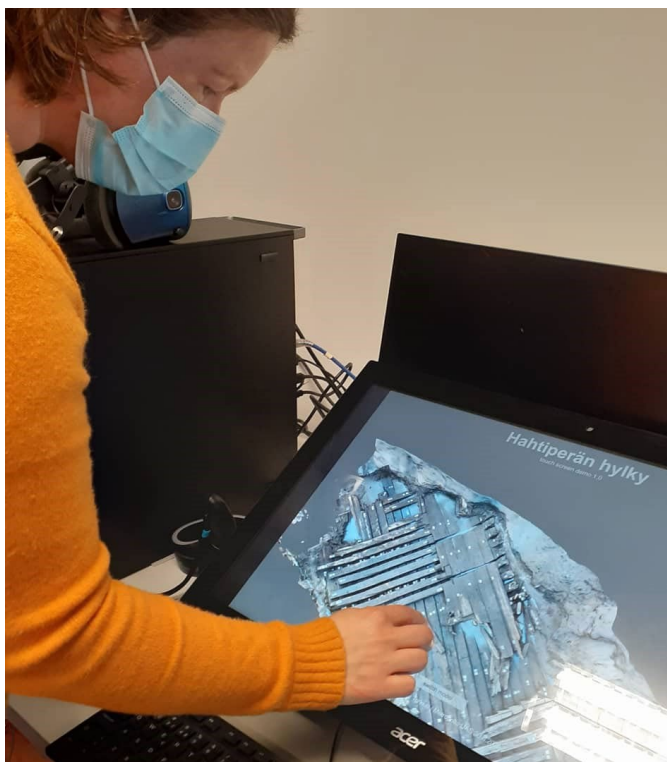
Museiverket samt museerna med regionalt eller med riksansvar har tillräckligt med aktuell digital information om det vattenanknutna kulturarvet och dess objekttyper för både förvaltningens och forskningens behov. Skyddsriktlinjerna och -anvisningarna för objekttyperna baserar sig på forskning och aktuell information.

Museiverket samarbetar med universiteten och erbjuder både teman för examensarbeten och praktikplatser. Museimyndigheterna deltar i forskningsprojekt och utredningar för att utveckla skydds- och forskningsmetoder samt upprätthålla sin yrkeskunnighet. Frågor om undersökningar av arkeologiska objekt som inte omfattas av lagen om fornminnen har utretts (till exempel finansiering samt forsknings- och dokumenteringsmetoder).

Mer omfattande forskningsprojekt och utredningar vid Museiverket genomförs i form av projekt med separat beslutsfattande, finansiering och organisation. De kan vara separata projekt eller ingå i projekt som någon annan leder.

Bakgrund

I synnerhet i anknytning till myndighetsarbetet utför Museiverket inspektionsdykningar och provtagningar i form av eget arbete, genom köpta tjänster eller i samarbete med andra. Forskningsarbete och deltagande i samprojekt är nödvändigt för att säkerställa att man får information och för att upprätthålla yrkeskunnigheten. Forskningsprojekt förutsätter att de som deltar i dem kan avbryta sina tjänsteuppdrag för att ägna sig åt projektarbetet. Behovet av forskningsarbete och utredningar är större än i nuläget.

Marinarkeolog Riikka Tevali undersöker en miniatyrmodell av vraket i Hahtiperä (fornminnesregistret, objekt nr 1000036870) med pekskärm. Fotograf: Minna Koivikko, Museiverket, 2020.

Rekommendationer och metoder

- 22. Fokus** ligger på att leda projektet Slutet på fornstora dar? En biografi över svenska vrak som Sveaborgs "blåa" kulturarv (2021–2026) i samarbete med Helsingfors universitet, Förvaltningsnämnden för Sveaborg, Finlands marinarkeologiska sällskap, Ehrensvärdsällskapet och föreningen Viaporin telakkayhdistys. Målet är att producera biografier om enskilda fartyg i flottan som en omfattande atlas. Perspektiven anknyter till marinarkeologi, historia, etnologi och traditionsforskning samt inkluderar även museisektorn. Projektet är en del av det mer omfattande forskningsprogrammet Den glömda flottan: Sveriges "blåa" kulturarv 1450–1850, som under åren 2021–2026 finansieras av Riksbankens jubileumsfond och leds av Leos Müller vid Centrum för maritima studier vid Stockholms universitet.
- 23. Fokus** ligger på att förnya, testa och utveckla den marinarkeologiska dyk- och båtutrustningen för att förbättra arbets-säkerheten. Nya forskningsmetoder och ny forskningsutrustning testas djärvt. Man övergår till att i tillämpliga delar dyka med återandningsapparater. Marinarkeologiska teamet utbildas och dess dykfärdigheter upprätthålls. Man deltar aktivt i verksamheten för föreningen för forskningsdykning i Finland (Suomen Tutkimussukelluksen ohjausyhdistys, STOY) (www.tutkimussukellus.fi).
- 24. Fokus** ligger på att åren 2021–2022 publicera ett historiskt verk över finländsk marinarkeologi i ett projekt som leds av Museiverket. Projektet finansieras av Antero och Merja Parmas stiftelse, och verket publiceras av Museiverket. Man kommer med idéer och diskuterar i verkstäder och på möten, undersöker arkiv, intervjuar de viktigaste aktörerna inom finländsk marinarkeologi samt producerar artiklar för publicering.

Marinarkeolog Päivi Pihlanjärvi tränar på att använda ett system för undervattenspositionering (UWIS) under ledning av Pertti Arvonen. Fotograf: Sinikka Kärkkäinen, Museiverket, 2020.

Dykare letar efter ett vrak i Hangö. Fotograf: Hoffmann, Wolff, Zimmer, 1918. Museiverket, historiska bildsamlingen.

25. **Fokus** ligger på att upprätta en lägesbild över kulturarvet i de finska strömmande vattnen.
26. Man deltar aktivt i arbetet i forskningsteamet vid Museiverkets avdelning för kulturmiljötjänster samt i övriga team.
27. Produktionen av och tillgången till information om det vattenknutna kulturarvets ekologiska, ekonomiska, sociala och kulturella effekter (till exempel turismens lokalekonomiska effekter) främjas.
28. Produktionen av och tillgången till information om effekterna på det vattenknutna kulturarvet (till exempel människans påverkan och effekter till följd av användning) främjas.
29. Man strävar efter att trygga kontinuiteten för den marinarekologiska forskningen genom att i mån av möjlighet ge studerande stöd till exempel för examensarbeten och genom att erbjuda praktikplatser.
30. Man deltar i planeringen av det nya magisterprogrammet i marin arkeologi vid Helsingfors universitet och produktionen av webbaserat material för det åren 2021-2025 samt i utvalda projekt vid universitetet.
31. Samarbete mellan universitet, vetenskapliga samfund, förvaltare av samlingar, medborgarföreningar, enskilda forskare och kommersiella aktörer främjas.

4.3 Skydd och övervakning av vrak

Mål

Viktiga fredade vrak med forskningspotential är skyddade med hjälp av skyddsområden. För att vrak i skyddade områden inte ska vara helt otillgängliga för dykare har ett fungerande system med guide dykningar skapats. Dykarna ges möjlighet att besöka särskilt intressanta vrak, utan att vraken skadas.

Övervakningssamarbetet med gränsbevakningsväsendet som gäller fredade vrak fungerar och hindrar olovlig åverkan på dessa. För vrak i skyddade områden har ett automatiskt övervakningssystem skapats där information om dykaktivitet vid vraken automatiskt överförs via satellit till närmaste sjöbevakningsstation. Från stationen kan en patrullbåt snabbt ta sig till platsen för att kontrollera situationen.

För gränsbevakningsväsendets dykare har man utarbetat instruktioner för dokumentering av orubbade vrak, vilket främjar insamlingen av uppföljningsuppgifter om vrakobjekten.

Till hjälp finns ett verktyg som gör det möjligt att bedöma och förutse hur utsatta vrakobjekt i olika miljöer är för mänsklig verksamhet, till exempel ankring av båtar.

Bakgrund

Gränsbevakningsväsendet övervakar vraken vid sidan om sina huvuduppgifter och i den utsträckning det är möjligt. Övervakningen är ohjälpligen begränsad. Vraken rubbas utan lov och föremål stjäls. År 2020 upptäcktes spår efter åverkan på vraket Borstö 1 i Pargas som är ett av fem skyddade vrak i det aktuella skyddsområdet. Även vraket av hujångaren Diana i Sibbo misstänks ha rubbats. Förmodligen förblir många fall av åverkan ouppdagade. Museiverket har fått förslaget att utveckla och använda

Päivi Pihlanjärvi filmar vraket Pohjoinen Kotka i Ingå (fornminnesregistret, objekt nr 1426) för skapandet av en 3D-modell. Projektet VARK. Fotograf: Minna Koivikko, Museiverket, 2020.

ett automatiskt övervakningssystem för att effektivisera övervakningen av vrak. Museiverket, gränsbevakningsväsendet och Luode Consulting Oy började diskutera systemet i slutet av 2020.

Museiverket fattar beslut om skyddsområden för fornlämningar. För att skydda viktiga vrak är det nödvändigt att skapa fler skyddsområden. Under de senaste åren har nya vrak som är värdefulla för forskningen hittats. De innehåller mycket föremål och kan utsättas för skadegörelse om det är fritt för fritidsdykare att besöka dem. Vrak i skyddsområden är särskilt intressanta för dykare, och det är nödvändigt att skapa ett system enligt svensk modell med guidade dykningar som möjliggör dykning, men skyddar vraken.

Gränsbevakningsväsendets dykare och i viss mån även marinens dykare ber då och då om meningsfulla uppdrag vid historiska vrak som de kan utföra som en del av sina övningsdykningar. Även Museiverket ber ibland gränsbevakningsväsendet om hjälp vid kontrollbesök vid olika vrak. Museiverket ger separata instruktioner för denna verksamhet från fall till fall.

Med hjälp av extern finansiering utvecklades under åren 2018-2020 ett verktyg som kallas Hylkyindeksi (vrakindex) i samarbete mellan Helsingfors universitet och Museiverket för att främja skyddet av skeppsvrak. Verktyget behöver ännu vidareutvecklas och testas.

Rekommendationer och metoder

- 32.** Vrakskyddet utvecklas genom att man deltar i utvecklingen av ett automatiskt system för övervakning av vrak (åtminstone till pilotfasen) tillsammans med Luode Consulting Oy och gränsbevakningsväsendet.

33. I samarbete med Finlands marinarkeologiska sällskap, Finska dykarförbundet och andra nödvändiga aktörer utvecklas ett nytt förfaringssätt för guidad dykning vid vrak i skyddsområden (www.mas.fi och www.sukeltaja.fi). Arbetet inleds år 2022.
34. För övervakningen av vrak börjar vi utarbeta instruktioner för dokumentering av vrak för gränsbevakningsväsendets dykare. Behovet av en allmän anvisning för dykning vid över 100-åriga vrak utreds, och anvisningen börjar vid behov utarbetas tillsammans med intressenter. Arbetet inleds år 2022.
35. Verktuget Hylkyindeksi testas och utvecklas samt introduceras i arbetet med att skydda vrak. Med hjälp av det kan hot mot historiska skeppsvrak samt kvaliteten på objektens nedbrytning till vrak bedömas och anges numeriskt. Resultatet är olika riskklasser (5 st.), som anges med färgkoder för de utvalda vraken (513 st.). En rapport om verktuget Hylkyindeksi publicerades sommaren 2021.²⁴
36. Behovet av nya skyddsområden utvärderas vid behov, och processer för att inrätta sådana inleds vid behov.
37. Samarbetet med gränsbevakningsväsendet intensifieras, bland annat genom informationstillfällen på sjöbevakningsstationerna om skyddet och övervakningen av vrak.

4.4 Bidrag för restaurering och vård av kulturmiljöobjekt

Mål

De statsbidrag som Museiverket beviljar styrs ändamålsenligt och i rätt tid till projekt som främjar bevarandet, vården och en hållbar användning av objekt inom det vattenanknutna kulturarvet. Vid ansökan om och användningen av bidragen samt bedömningen av effekterna av dem beaktas FN:s målprogram för hållbar utveckling, Agenda 2030, det samhälleliga åtagandet för hållbar utveckling i enlighet med undervisnings- och kulturministeriets strategi 2030 samt initiativet Den europeiska gröna given (Green Deal), som startats av Europeiska kommissionen. Även vården av och tillgången till fornlämningsområden under vatten stöds, samt det finns tydliga principer och instruktioner för förfaringssätten.

Bakgrund

Museiverket beviljar bidrag för samarbets- och utvecklingsprojekt i enlighet med konventionen om trygghet av det immateriella kulturarvet, innovativa projekt vid professionella museer, utveckling av museernas kunnande, projekt vid lokala museer, forsknings- och utvecklingsprojekt för världsarvsobjekt, återställande av byggnader och kulturmiljöobjekt, vård av fornlämningsområden, restaurering av transportmedel samt sammanslutningars projekt med anknytning till kulturarvet och kulturmiljön. Under de senaste åren har vrakobjekt beviljats bidrag för sammanslutningars projekt med anknytning till kulturarvet och kulturmiljön.

Rekommendationer och metoder

38. Fokus och utdelningsprinciperna för de statliga bidragen utvecklas så att bidragen för vård av fornlämningar kan beviljas även för kulturarvsobjekt under vatten. Måltidtabellen är år 2023, då ett nytt digitalt statsbidragssystem införs.

²⁴ Hylkyindeksi. Painemuuttujen arviointimenetelmä historiallisille puulaivojen hyllyille Suomen rannikkovesillä: Hylkyindeksi (museovirasto.fi)

5

Kulturmiljö- och kulturarvspolitik

5.1 Strategi- och programarbete

Mål

Museiverket följer upp, deltar i och genomför programarbete, politiskt arbete och strategier inom det egna verksamhetsområdet. Museiverket har kännedom om Europeiska unionens och Europarådets strategier, handlingsprogram och finansieringsprogram, Östersjöstrategin samt strategier och program inom övriga förvaltningsområden som gäller dess verksamhetsområde. Ämbetsverket är med och påverkar innehållet i dem så att det vattenanknutna kulturarvets perspektiv vid behov är en del av helheten.

Bakgrund

Det vattenanknutna kulturarvets perspektiv lyfts inte alltid tillräckligt väl fram i de program och strategier för övriga förvaltningsområden som dock kan ha en negativ inverkan på kulturarvet.

Rekommendationer och metoder

39. Man följer upp och deltar i beredningen, kommenteringen och genomförandet av sådana internationella och inhemska politiska program, strategier och finansieringsprogram som påverkar det vattenanknutna kulturarvet.
40. Man arbetar för att det vattenanknutna kulturarvet ska beaktas i den kulturarvsstrategi som kommer att publiceras år 2022.
41. Man arbetar för att det vattenanknutna kulturarvet ska beaktas inom den hållbara blå tillväxten inom havsplaneringen i Finland, till exempel inom kulturarvs- och naturturismen, i arbetsgruppen Helcom-VASAB för havsplanering²⁵, och i dokument i enlighet med målen för projektet BalticRIM.²⁶

²⁵ HELCOM-VASAB MSP WG: <https://helcom.fi/helcom-at-work/groups/helcom-vasab-maritime-spatial-planning-working-group/>

²⁶ Memorandum on cooperation with Helcom-VASAB WG on MSP: Microsoft Word - BalticRIM Memorandum on cooperation.docx (submariner-network.eu)

Strömmingsmarknaden i Helsingfors i oktober 2020. Strömmingsmarknaden har ordnats sedan år 1743. Fotograf: Sallamaria Tikkanen, Museiverket 2020.

5.2 Delta i beredningen av lagstiftning och bedömningen av dess funktion

Mål

Det vattenanknutna kulturarvet beaktas i projekt för uppdatering av lagstiftning, i synnerhet i arbetet med att uppdatera lagen om fornminnen (295/63), som inleddes år 2020.

Kriterierna för fornlämningar kommer att definieras på ett ändamålsenligt sätt.

Bakgrund

Förteckningen över fasta fornlämningar i 2 § i lagen om fornminnen är gjord innan den historiska arkeologin, kulturarvet under vatten och det vattenanknutna kulturarvet etablerades i Finland. Förteckningen är ofullständig och lämnar rum för tolkningar i fråga om objekt med anknytning till vatten. Majoriteten av alla fornlämningar under vatten, såväl vrak som andra konstruktioner, härstammar från historisk tid. Ingen tidsgräns har fastställts för fasta fornlämningar, med undantag för vrak. Lagen om fornminnen gäller inte i Finlands ekonomiska zon. Kriterierna för fornlämningar är otydliga. Kriterierna har dock först definierats i handboken *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjännökset*²⁷ och därefter preciserats i handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas*²⁸.

Det finns många oklarheter vad gäller kriterierna för och skyddet av de arkeologiska objekt som inte omfattas av lagen om fornminnen. Bland de arkeologiska objekten under vatten och i strandområden finns många som i fornminnesregistret klassificerats som annat kulturarvsobjekt.

27 Historiallisen ajan kiinteät muinaisjännökset: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/hist-ajan-muinaisjaannokset.pdf>

28 Arkeologisen kulttuuriperinnön opas: <http://akp.nba.fi>

Rekommendationer och metoder

42. Man arbetar för att kriterierna för fornlämningar under vatten (till exempel ålder) och skyddsprocesserna (till exempel eventuella separata myndighetsbeslut om att freda objekt) när lagen om fornminnen uppdateras under åren 2021–2022 ska definieras på ett så väl fungerande sätt som möjligt, att förhållningen till objekt av typen annat kulturarvsobjekt ska förtydligas och att behoven av att skydda det vattenanknutna kulturarvet i Finlands ekonomiska zon ska beaktas.
43. Man deltar i främjandet, uppföljningen, utvärderingen och övervakningen (den så kallade andra rundan) av målen för havsplaneringen i Finland (till exempel visionen Hållbart välbefinnande ur havet, vägplanen för kulturarvet 2030) samt följer upp den internationella utvecklingen på området när det gäller det maritima kulturarvet.

5.3 Internationella avtal

Mål

Finland har satt i kraft viktiga internationella avtal som gäller det vattenanknutna kulturarvet och genomför dem aktivt på nationell nivå. Finland påverkar aktivt i internationella organisationer, sammanslutningar och funktioner för att beakta det vattenanknutna kulturarvet (till exempel Europarådet och Europeiska kulturarvsmärket (European Heritage Label)).

Bakgrund

Unescos konvention²⁹ om skydd för kulturarv under vatten, som antogs år 2001, har inte ratificerats i Finland, trots att Finland i egenskap av land vid norra Östersjön har ett betydande och väl bevarat kulturarv under vatten. I Unescos lista över världsarv har inte kulturarvet under vatten beaktats tillräckligt. Inte heller i Europarådets nätverk Kulturvägar är objekt inom det vattenanknutna kulturarvet inkluderade på önskvärd sätt.

Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet³⁰ är på ett naturligt sätt kopplat även till det vattenanknutna kulturarvet. I Finlands nationella förteckning över det levande kulturarvet³¹ ingår byggande av klinkbyggda båtar och segling med traditionella klinkbyggda båtar (2017), vinternotfiske i Puruvesi (2017) samt Torne älvs levande älvfiskekultur (2017).

Rekommendationer och metoder

44. Ratificeringen av Unescos konvention om skydd för kulturarv under vatten, som antogs år 2001, främjas.
45. En rundabordsdiskussion om Unescos konvention ordnas i samband med konferensen IKUWA7 i Helsingfors den 6–10 juni 2022³².

29 The UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/>

30 Unescos konvention om tryggnad av det immateriella kulturarvet: <https://www.museovirasto.fi/sv/om-oss/international-verksamhet/internationella-avtal>

31 Nationell förteckning över det levande kulturarvet: <https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

32 IKUWA7: <https://www2.helsinki.fi/en/conferences/7th-international-congress-for-underwater-archaeology>

Traditionella segelfartyg i torrdockan på Sveaborg. När kulturarvet är som mest levande och genuint är det en del av vår vardag och vår dagliga omgivning. Beslutet att hyra ut varvsområdet till föreningen Viaporin telakkayhdistys ry som fattades år 1987 av Förvaltningsnämnden för Sveaborg var fördomsfritt och före sin tid. Tack vare det har skeppsvarvet hela tiden varit i användning och skapat omkring fem fasta arbetstillfällen för yrkesfolk inom restaurering av gamla fartyg. Varvet sammanför olika statliga aktörer, företagare, föreningar och enskilda frivilliga. Varvet förmedlar och förnyar traditionellt kunnande. Kunnigt folk och experter, aktiva amatörer och de som behöver tjänsterna möts på ett sätt som även allmänheten kan njuta av. Utan Sveaborgs skeppsvarv skulle gamla segelfartyg med träskrov inte ha kunnat bevaras i ändamålsenligt bruk och skick för kommande generationer. Fotograf: Hannu Matikka, Museiverket.

46. Under 2021-2022 uppdateras artikeln om Finland för den tredje upplagan av publikationen *The Protection of the Underwater Cultural Heritage: National Perspectives in Light of the UNESCO Convention 2001*.
47. Tillsammans med samarbetspartner utreds möjligheterna att få kulturarvsobjekt under vatten i Östersjöområdet upptagna på Unescos lista över världsarv som en del av kulturarvssamarbetet kring Östersjön.
48. Man deltar i betonanandet av kulturarvet under vatten vid Sveaborg som en del av områdets världsarvsstatus.
49. Beaktandet av vattenanknutna kulturarvsobjekt i Unescos förteckning över det immateriella kulturarvet främjas.
50. Beaktandet av vattenanknutna kulturarvsobjekt i internationella kulturarvsprogram och -åtgärder, till exempel Europeiska kulturarvsmärket och Europarådets kulturvägar (bland annat nya maritima vägobjekt och vägobjekt under vatten) främjas.³³

33 Museiverkets internationella verksamhet: <https://www.museovirasto.fi/sv/om-oss/internationell-verksamhet>

6

Handledning och rådgivning

Mål

Museimyndigheternas verksamhetssätt är enhetliga, aktuella och transparenta. God praxis för skydd skapas och delas aktivt genom samarbete. Myndigheterna, experter och medborgarna deltar i skyddet. Medborgarna värdesätter kulturarvet och värnar om det. Anvisningarna för skydd är aktuella och så entydiga som möjligt samt är kända och används av alla aktörer inom området. Anvisningarna baserar sig på samarbetsnätverkets expertis och deltagande. Fritidsdykare som besöker vrakobjekt och andra undervattensobjekt värdesätter dem som kulturarv och garanterar skyddet i sin egen verksamhet.

Bakgrund

Museimyndigheterna ger kontinuerligt myndigheterna, experterna och medborgarna information, handledning, stöd och respons. Objekttyperna beskrivs och skyddet av dem fastställs i handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas*. Därtill beaktas objekten i *Kvalitetsanvisningarna för de arkeologiska fältarbetena i Finland*³⁴ och vid behov i anvisningar som kompletterar dessa (Beaktande av kulturarvet i projekt i rinnande vatten, våtmarker och strandområden samt i anvisningarna för historiska boplatser på landsbygden, befästningar från första världskriget och historiska vägar³⁵ samt anvisningen *Arkeologinen kulttuuriperintö ja kaavoitus*). Dessutom tillhandahåller avdelningen för kulturmiljötjänster på basis av sina samarbetsavtal (Senatfastigheter, Forststyrelsen, Trafikledsverket och Förvaltningsnämnden för Sveaborg) myndighets- och experttjänster i fråga om restaurering av statsägda maritima objekt. Även Forststyrelsen har en viktig roll i att förmedla information om kulturmiljöer och främja skyddet av dem.

Rekommendationer och metoder

51. Tillsammans med viktiga intressenter och samarbetspartner ordnas utbildningstillfällen, där målen, fördelarna och praxis i fråga om det vattenanknutna kulturarvet lyfts fram (till exempel fiskeriekonomiska restaureringar/tillställningar för Nätverket för restaurering av vattendrag och samarbetsevenemang tillsammans med dykare).
52. Utbildningstillfällen ordnas för museerna med regionalt ansvar. Temana år 2021 var bland annat bedömning av den arkeologiska potentialen i planlägnings- och

34 Kvalitetsanvisningar för arkeologiska fältarbeten: <https://www.museovirasto.fi/sv/kulturmiljo/arkeologiskt-kulturarv/undersokning-av-det-arkeologiska-kulturarvet/kvalitetsanvisningar-for-arkeologiska-faltarbeten>

35 Museoviraston arkeologisen kulttuuriperinnön ohjeita ja oppaita: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/arkeologinen-kulttuuriperinto>

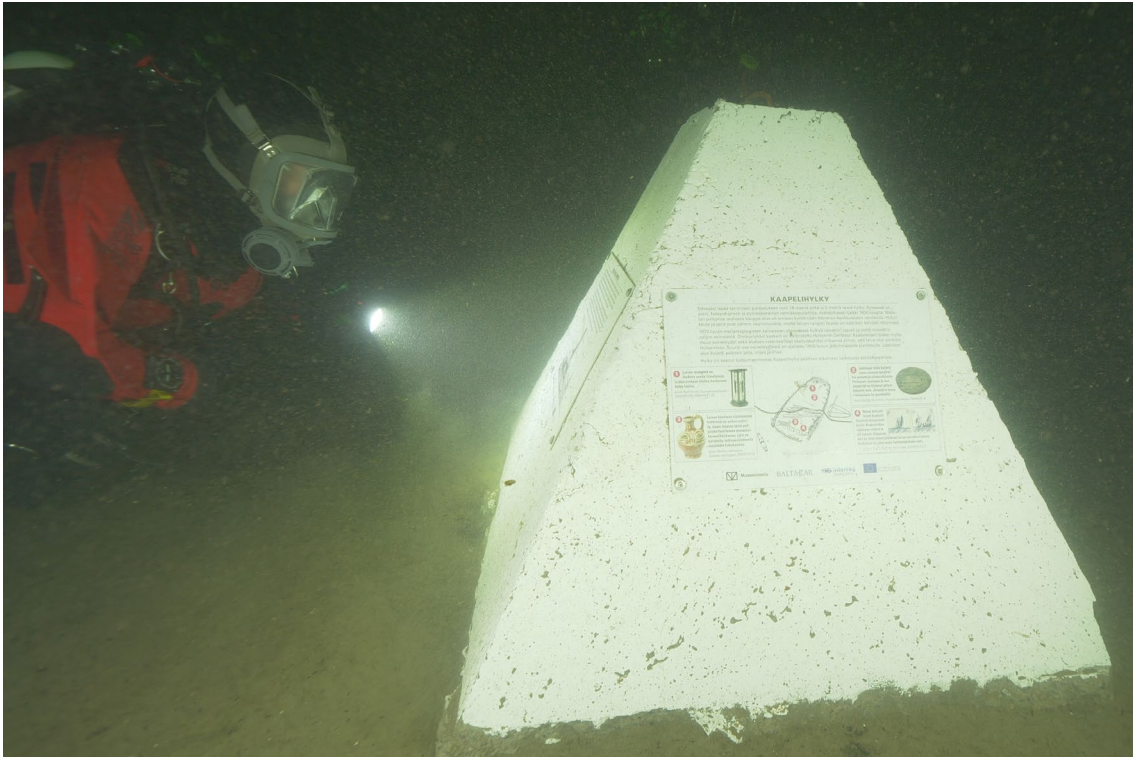

Ruinerna av en kvarn av gråsten i Latokartanoforsen i Kisko å år 2017 (forminnesregistret, objekt nr 100001613). Kvarnen byggdes år 1805. Användningen av den upphörde på 1960-talet. Det finns ännu inte tillräckligt med systematiskt insamlad information tillgänglig om kulturarvet i strömmande vatten. Fotograf: Maija Matikka, Museiverket.

byggprojekt samt vrak som arkeologiska objekt. Andra efterfrågade teman är bland annat det vattenanknutna kulturarvet i inre farvatten, de regionala särdragen och utmärkande egenskaperna hos vattenanknutna kulturarv, bedömningen av objekt, arkivmaterial, digitala och andra källor samt projektpresentationer och god praxis inom det vattenanknutna kulturarvet.

53. Vid behov utarbetas anvisningar, handböcker, utredningar och rapporter.
54. **Fokus** ligger på att tillsammans med olika aktörer producera en anvisning om bästa praxis i fråga om att beakta kulturarvet i projekt som rör strömmande vatten, våtmarker och strandområden.
55. Vid behov uppdateras Museiverkets anvisning Beaktande av kulturarvet i projekt i rinnande vatten, våtmarker och strandområden (2019).
56. Vid behov uppdateras och sprids kännedom om rapporten *Merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus (lägesbild av det maritima kulturarvet i Finland)* (2019), som Museiverket producerat tillsammans med samarbetspartner för havsplaneringen i Finland³⁶.
57. Vid kompletteringen av handboken *Arkeologisen kulttuuriperinnön opas* beaktas kulturarvet under vatten och i strandområden, samt fortsätter terminologiarbetet med att komplettera handboken med termer som saknas (till exempel uittolaite

36 Merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus: https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/suomen_merellisen_kulttuuriperinnon_tilannekuvaus.pdf

Marinarkeolog Riikka Alvik dyker i undervattensparken i Gäddtarmen i Hangö (fornminnesregistret, objekt nr 78010001). Fotograf: Jesse Jokinen, Museiverket 2018.

(flottningsanordning), väyläeste (farledshinder), vetokannas/vetotaival (båtdrag), laituri (brygga) och rimamöljä (kaj av restvirke från sågverk).

- 58.** Man ger anvisningar för, upprätthåller och uppmuntrar grundandet av nya vrakparker samt underhållet av befintliga parker. Rekommendationen består av följande delområden:
- Anvisningar för hur man förser vrak med bojar samt grundar och upprätthåller vrakparker produceras i samarbete med partner. Måltidtabellen är år 2023.
  - Helsingfors undervattenspark vid vraket Kronprins Gustav Adolf³⁷ upprätthålls. Säker dykverksamhet vid objektet främjas och öppethållning av vrakparken årligen under dyksäsongen tryggas.
  - Grundande av dykparken under vatten uppmuntras och främjas samt system för bojar och guidning skapas för vrakobjekten i enlighet med lärdomarna från projektet Baltacar³⁸.
  - Man deltar i utvecklingen av och idéskapandet för både parkprojektet vid hjulångaren Diana³⁹ och Finlands marinarkeologiska sälls kaps projekt för vrakparken i Porkkala (www.mas.fi).

37 Undervattensparken Kronprins Gustav Adolf: <https://www.museovirasto.fi/sv/kulturmiljo/arkelogiskt-kulturarv/kulturarv-undervatten/helsingin-hylkypuisto>

38 Projektet Baltacar: <https://projectbaltacar.eu/>

39 Parkprojektet vid hjulångaren Diana: <https://www.facebook.com/groups/722171194886852/>

Partnerskap och samarbete

Mål

Museiverket samarbetar aktivt med museerna med regionalt ansvar eller med riksansvar, andra organisationer som deltar i värnandet om vattenanknutna kulturmiljöer samt olika aktörer och sektorer som är intresserade av ämnet. Ämbetsverket samarbetar även med sådana sektorer vars aktiviteter kan inverka på kulturarvet. Samarbetsplanerna och samarbetsavtalen ses över med jämna mellanrum, samt vid behov upprättas nya avtal om samarbetet för att främja synergifördelar. Museiverket har fastställt på vilka sätt det kan samarbeta med frivilliga som är intresserade av kulturmiljöarbete.

Bakgrund

Samarbetet med myndigheter och kulturarvssamfund är särskilt viktigt. I synnerhet fritidsdykare är intresserade av vrakobjekt och är en viktig användargrupp för dessa. Det ledda samarbete som kan bedrivas med dem på olika sätt bidrar till kunskap och främjar skyddet.

Rekommendationer och metoder

59. **Fokus** ligger på att stärka kompetensen om det vattenanknutna kulturarvet på museerna med regionalt ansvar.
60. Möjligheterna att få kompetens om, personal och utrustning för undervattensarkeologi till utvalda ansvarsmuseer vid kusten och/eller i inre farvatten utreds (till exempel fyra kompetenscentrum: Finska viken, Skärgårdshavet, Bottniska viken och Saimenområdet). Arbetet förutsätter en gemensam vilja och ett intensivt samarbete med museerna med regionalt ansvar.
61. I samband med en uppdatering av de regionala planerna mellan museerna med regionalt ansvar eller med riksansvar och Museiverket går man tillsammans igenom arbetsfördelningen, principerna och målen för kulturmiljöer i vatten- och strandområden.
62. Samarbetet med olika partner fortsätter och stärks (Forststyrelsen, försvarsmakten, gränsbevakningsväsendet, Förvaltningsnämnden för Sveaborg, Finlands miljöcentral och Trafikledsverket). I mån av möjlighet deltar vi även i deras projekt.
63. Man deltar i det så kallade Fluyt-projektet i samarbete med gruppen Badewanne, som är specialiserad på djupdykningar. Målet för projektet är att få mer information om det vrak som hittats på botten av Finska viken och som i myndighetskartläggningar daterats till 1600-talet. Badewanne dök ner till vraket år 2020. Det är fråga om ett flöjtskepp med årtal 1636 inristat i akterspegeln. Undersökningarna av vraket dokumenteras av produktionsbolaget Handle Productions och

Representanter för Finlands marinarkeologiska sällskap, Finska dykarförbundet och Museiverket diskuterar utvecklingen av vrakparkerna och andra former av samarbeten på ett samarbetsmöte på Museiverket den 5 december 2018. Fotograf: Maija Matikka, Museiverket.

kommer att resultera i en dokumentärfilm och en kortare tv-dokumentär för internationell distribution. Måltidtabellen för dokumentärfilmen är år 2023.

64. Dykare handleds och inkluderas för att producera information om utvalda objekt.
65. Formbundna avtal om frivilligarbete upprättas med fritidsdykare för inventering och icke-rubbande dokumentering av undervattensobjekt.
66. Man deltar i och stöder ett projekt som leds av Finlands marinarkeologiska sällskap och som syftar till att grunda ett marinarkeologiskt forskningsinstitut. Olika samarbetsalternativ och finansieringsmöjligheter samt Museiverkets roll i institutet utreds. Samtidigt söker vi nya metoder och samarbetspartner för att förbättra skyddet av och tillgången till vraken samt samarbetar vi med bland annat Finlands marinarkeologiska sällskap, Finska dykarförbundet och olika dykföreningar.
67. Man stöder den finska dykakademin, The Finnish Scientific Diving Academy, vid Helsingfors universitet, så att fler arkeologiska forskningsdykare kan utbildas under åren 2021-2023. Dykakademin startade sommaren 2021 och har beviljats understöd från olika stiftelser för en treårsperiod. Man deltar i styrgruppen för akademien och strävar efter en längre kontinuitet för den.
68. Kampanjen Ankkuroi ajatuksella (Ankra med eftertanke) genomfördes på nytt år 2021 i samarbete med dykföreningar och Finska dykarförbundet.
69. Resultaten av projektet Lost Inland Landscapes (2017-2018, Helsingfors universitet och Museiverket) om metoder för undervattensinventeringar av objekt från stenåldern sprids i samarbete med projektpartner och utvecklingen av temat fortsätter.
70. Resultaten av projektet BalticRIM kommuniceras i samarbete med projektpartner och temat utvecklas. Projektets wiki-webbplats, Data Portal och webbplats uppdateras.⁴⁰

40 Projektet BalticRIM på Museiverkets webbplats: <https://www.museovirasto.fi/en/about-us/international-activities/balticrim>

8

Internationell verksamhet

Mål

Museiverket är insatt i aktuella och viktiga teman och mål samt finansieringsprogram och nätverk för det vattenanknutna kulturarvet. Vid behov deltar man i projektsamarbeten och nätverk.

Bakgrund

Det vattenanknutna kulturarvet är ofta internationellt, vilket innebär att metoder och god praxis inom forskning och skydd ofta skapas i internationella projekt. Man samarbetar internationellt även inom forskningsanalysen och insamlingen av bakgrundsinformation (bland annat arkivkällor och museisamlingar). Museiverket har representanter i internationella samarbetsgrupper, till exempel i de temagrupper som utsetts av uppföljningsgruppen för kulturarvssamarbetet mellan Östersjöländerna (kulturarv under vatten och kulturarv längs kusterna).⁴¹

Rekommendationer och metoder

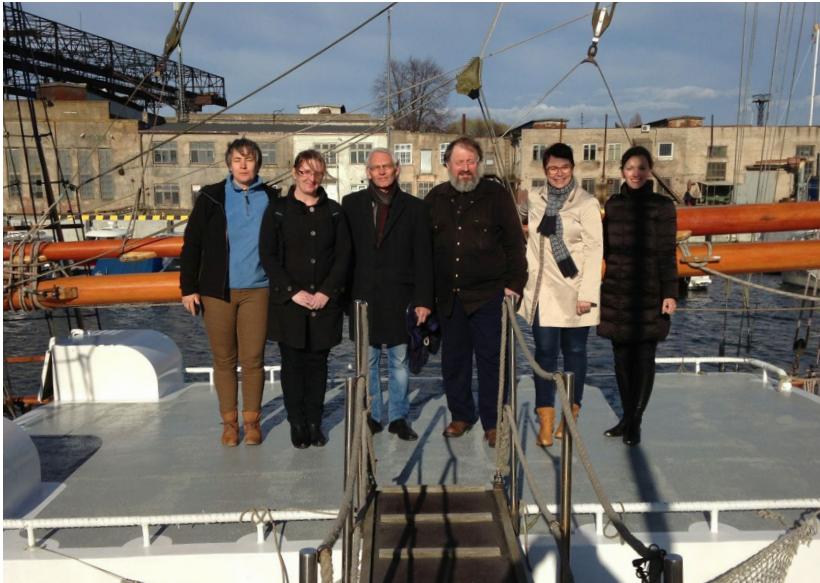
- 71. Fokus** ligger på att delta i FN:s årtionde för havsforskning 2021–2030 (Decade of Ocean Science for Sustainable Development⁴²) och verksamheten i nätverket The Ocean Decade Heritage Network⁴³. Nätverkets mål är att informera kulturarvssamfundet om temadecenniet samt stärka kulturarvets ställning och de möjligheter det erbjuder inom målen för årtiondet vid sidan om de övriga vetenskapsområdena. Därtill deltar vi i bland annat de evenemang, nätverk och mål för initiativet Ocean Literacy som ordnas inom ramarna för temadecenniet i Finland och Östersjöområdet.
- 72. Fokus** ligger på att delta i ordnandet av kongressen IKUWA7 (International Congress for Underwater Archaeology) i Helsingfors den 6–10 juni 2022 i samarbete med Finlands marinarkeologiska sällskap och Helsingfors universitet samt den internationella styrgruppen. Temat för kongressen är Delivering the Deep, och fokus ligger på att förmedla information om kulturarvet under vatten till forskarsamhället och allmänheten.
- 73.** Man deltar i kulturarvssamarbetet i Östersjöområdet och i det tematiska arbetet i kulturarvskommittén (Baltic Region Heritage Committee⁴⁴), som samordnar

41 Kulturarvssamarbetet mellan Östersjöländerna: <https://www.museovirasto.fi/sv/om-oss/internationell-verksamhet/muu-kansainvaelinen-toiminta/itaameren-maiden-kulttuuriperintoeyhteistyoe>

42 Decade of Ocean Science for Sustainable Development: <https://en.unesco.org/ocean-decade>

43 The Ocean Decade Heritage Network: <https://www.oceandecadeheritage.org/>

44 Baltic Region Heritage Committee: Baltic Region Heritage Committee (baltic-heritage.eu)

Medlemmar ur arbetsgruppen för kulturarvet under vatten i Östersjöområdet på forskningsfartyget Braubanders däck i Klaipeda i Litauen. Foto: Museiverket.

samarbetet, både i Arbetsgruppen för kulturarv under vatten och Arbetsgruppen för kulturarv längs kusterna.

74. Man deltar i ordnandet av programmet för forumet Heritage Forum i Oslo den 28–29 september 2021 som ordnas av samsamarbetsgrupperna för kulturarvet i Östersjöområdet.
75. Man deltar i uppdateringen av objekten i förteckningen The 100 List⁴⁵, som arbetsgruppen för kulturarvet under vatten i Östersjöområdet har producerat, och i produktionen av en publikation som presenterar objekten år 2021. Förteckningen presenterar 100 av de intressantaste objekten under vatten i Östersjöområdet.
76. Man deltar i verksamheten i arbetsgruppen ICUCH (arbetsgrupp för kulturarv under vatten), som är underställd ICOMOS (icuch.icomos.org).
77. Man deltar i egenskap av associerad partner i projektet CAPACITY4MSP (havsplanering) åren 2019–2022.⁴⁶
78. Man deltar i publikationsprojektet Maritimarkeologisk praxis i Norden under ledning av svenska experter. Artiklarna tillägnas den finländska pionjären inom marinarkeologi, Harry Alopaeus, som fyller 75 år i år och som på ett mångsidigt sätt har påverkat den marinarkeologiska forskningen i synnerhet i Finland och Sverige. Man deltar i produktionen av innehållet i publikationen genom att skriva artiklar.
79. Man deltar i beredningen och genomförandet av projektet DIGIMARE, som samordnas av Muinsuskaitseamet i Estland, ifall projektet får finansiering. Projektet handlar om presentation av kulturarvet med hjälp av digitala lösningar, och finansiering för det söks ur EU-programmet Kreativa Europa.
80. Möjligheterna att ordna ett internationellt seminarium om skydd av och åverkan på vrak i samarbete med partner i Östersjöländerna utreds.

45 Rutilus. Strategies for a Sustainable Development of the Underwater Cultural Heritage in the Baltic Sea Region: http://baltic-heritage.eu/wp-content/uploads/2017/03/The-Rutilus-report-2006_1.pdf

46 Projektet CAPACITY4MSP: <https://vasab.org/project/capacity4msp/>

Musei- och samlingstjänster

Mål

Finlands nationalmuseum producerar innehåll och tjänster om det maritima kulturarvet i enlighet med sin strategi. Det maritima kulturarvet är en del av Finlands nationella och statliga historia och kulturarv. Ämnesområdet betonas och behandlas ur ett brett perspektiv inom Finlands sjöhistoriska museums tjänster och program. Allmänhetens kunskap om och förståelse av det maritima kulturarvet och dess betydelse stärks med hjälp av en kundorienterad och mångsidig publik verksamhet. Finlands sjöhistoriska museum är känt och identifieras som ett nationellt sjöhistoriskt museum och en aktör inom sjöfartens historia. Maritimcentret Vellamo är hemma-hamnen för det havsnära Finland, en funktionell och spirituell mötesplats (www.merikeskusvellamo.fi).

Fregatten Sankt Nikolai var störst av de fartyg som sjönk i det andra slaget vid Svensksund. Stiliserat foto från den virtuella upplevelsen Rök till havs. Foto: Zoan Oy, 2020.

9.1 Innehållsproduktion

9.1.1 Utställningsverksamhet

Mål

Finlands sjöhistoriska museums utställningsverksamhet och publikarbete är intressanta, förnybara och internationella. Sjöhistoriska museet har prioriterats som ett av tre museer som Finlands nationalmuseum producerar varierande utställningar för.

Innehåll om kulturmiljön är en naturlig del av utställningarna, och kompetensen inom organisationen finns tillgänglig över avdelningsgränserna när det gäller att ge idéer, utveckla koncept och producera innehåll. I utställningarna utnyttjas Finlands sjöhistoriska museums omfattande samlingar om sjöfart och maritim verksamhet samt

Maritimcentret Vellamo, Kotka. Fotograf: Harri Tarvainen/Visit Kotka-Hamina.

söks perspektiv som tilltalar olika målgrupper på rollerna och betydelserna som vattenmiljöer och vattendrag har i människornas liv. Bland annat klimatförändringen och miljöskyddet beaktas som viktiga aspekter i behandlingen av maritima teman.

Bakgrund

Sjöhistoriska museets utställningslokaler finns i Maritimcentret Vellamo i Kotka. Lokalerna håller mycket hög klass och möjliggör utställningsverksamhet av hög kvalitet. Huvudutställningen öppnades 2008. En ny del av huvudutställningen utgörs av utställningen Ödesdigra Svensksund, som öppnades år 2020 i samarbete med Kymmenedalens museum (www.kohtalonaruotsinsalmi.fi).

Programmet för de varierande utställningarna planeras som en del av beredningen av Finlands nationalmuseums utställningskalender och budget. Utställningspolitiken stöder förutom Museiverkets och Finlands nationalmuseums strategier även Maritimcentret Vellamos utvecklingsvägar. De två största museifartygen, ångisbrytaren *Tarmo* och fyrskippet *Kemi* (från år 2022), är objekt som är öppna för allmänheten.

Förutom museerna på Vellamo kommer även Kymmenedalens yrkeshögskola (XAMK) och Södra Kymmenedalens Yrkesskola (EKAMI), vilka har långa traditioner inom sjöfartsutbildning, samt ett evenemangscentrum med namnet Satama Areena att finnas i Kantasatama i Kotka. Som ett tillägg till läroanstalterna finns även forskningscentrumet Merikotka i området (www.merikotka.fi). I området Kantasatama utvecklas även en säkerhetspark, där det är möjligt att bland annat träna hamnfunktioner i en virtuell verksamhetsmiljö. Förutom forsknings- och utvecklingstjänsterna samt utbildningstjänsterna planeras även bland annat hotellverksamhet och företagslokaler i området. Även en reservering för förevisning av allmogebåtar och undervisning i båtbyggnad ingår i planen för hamnområdet samt Kymmenedalens yrkeshögskolas planer. Bland

de gemensamma gränsytorna och potentiella synergifördelarna för aktörerna kan nämnas till exempel utställnings- och evenemangsproduktion, utrymmeshyror, utbyte av experter samt marknadskommunikation. I takt med att planerna framskrider mot konkreta funktioner kommer sannolikt många flera gemensamma möjligheter att identifieras.

Rekommendationer och metoder

81. **Fokus** ligger på att öppna fyrskeppet *Kemi* för allmänheten våren 2022, efter att skrovet och de invändiga utrymmena restaurerats samt utställningen förnyats. *Fyrskeppet* kommer att vara öppet under sommarmånaderna vid Maritimcentret Vellamos museibrygga. Katalogiseringen och digitaliseringen av skeppets föremålssamling uppdateras. De uppdaterade katalogiseringsdata och bilderna publiceras i Finna.
82. **Fokus** ligger på att börja förnya Sjöhistoriska museets huvudutställning, som öppnades år 2008. Som långvarig utställning är även Ödesdigra Svensksund en del av Vellamos permanenta innehåll om det maritima kulturarvet. Genom att förnya huvudutställningen bygger man upp kulturell hållbarhet och en levande relation till kulturarvet genom att fokusera på besökarna, samfunden och framtiden. I utökningen av samlingarna och den moderna dokumentationen beaktas behoven av att förnya Sjöhistoriska museets huvudutställning.
83. **Fokus** ligger på att samarbeta aktivt med de aktörer som kommer till Kantasatama i Kotka, till exempel Kymmenedalens yrkeshögskola och olika kommersiella aktörer, för att hitta synergifördelar.
84. På Sjöhistoriska museet genomförs en varierande utställning per år i enlighet med Finlands nationalmuseums utställningsstrategi. Därtill kan popup-utställningar, presentationer och informationsinslag ordnas efter övervägande. Utställningsverksamheten på Maritimcentret Vellamo samordnas med Kymmenedalens museum, och målet är ett tätare samarbete inom utställningsprojekt.

Fyrskeppet Kemi efter dockningen i juni 2021. Fotograf: Päivi Lepistö. Finlands sjöhistoriska museum.

85. Särskild uppmärksamhet ägnas åt att utnyttja de egna samlingarna när utställningar planeras.
86. I utställningslokalen Ruuma på Vellamo har olika grupper och amatörer möjlighet att kuratera och genomföra mycket lättillgängliga popup-utställningar.
87. Ångisbrytaren *Tarmo* är öppen för allmänheten under sommarmånaderna (<https://www.merikeskusvellamo.fi/sv/angisbrytaren-tarmo>).

9.1.2 Publikarbete och evenemang

Mål

Kunskapen om och uppskattningen av det maritima kulturarvet ökar samt den levande relationen till det stärks. Främjandet av kulturarvet som en källa till välbefinnande och livskraft stöds genom publikarbetet. I satsningarna beaktas olika perspektiv inom kulturell hållbarhet.

Bakgrund

Publikarbete och evenemang hör till Finlands nationalmuseums viktigaste tjänster. Museet och hela Museiverket utvecklar sektorn i samarbete med andra aktörer inom den samt olika kund- och besökargrupper. Därtill utnyttjar de effektivt de möjligheter som kulturmiljön, deras museer och övriga besöksmål, deras föremålssamlingar, arkiv samt experter erbjuder.

Rekommendationer och metoder

88. Publikarbetet och evenemangen utvecklas och genomförs tillsammans med Kymmenedalens museum kring utställningen *Ödesdigra Svensksund (2020-2027)*. Produktionen av tjänster med anknytning till temat stöds.

Utsikt över huvudutställningen på Finlands sjöhistoriska museum. Fotograf: Soile Tirilä, Museiverket.

89. Fostran inom det maritima kulturarvet genomförs nationellt för till exempel skolor och läroanstalter.
90. Allt fler har tillgång till samlingarna, utställningsinnehållen och expertisen bland annat tack vare det digitala publikarbetet.
91. Museiverkets experter på det maritima kulturarvet deltar i produktionen av offentliga tillställningar för olika åldrar, till exempel presentationsserien Tietoherkku på informationscentret Vellamo och Östersjödagen, som lanserats av John Nurminens Stiftelse (www.itameripaiva.fi/sv).
92. Evenemangsproduktionen utvecklas och genomförs genom att man utnyttjar maritima teman och vår expertis. Vi samarbetar med våra partner och kunder.
93. Lotskuttern *Pitkäpaasi* fortsätter att användas som ett rörligt museifartyg i samarbete med organisationer inom den tredje sektorn.⁴⁷

9.1.3 Publikationer, kommunikation och forskning

Mål

Årsboken *Nautica Fennica* utkommer udda år.⁴⁸

Kommunikationen om Finlands sjöhistoriska museums och Museiverkets verksamhet för kulturarvet är aktuell och når så väl identifierade målgrupper som möjligt. Kommunikationssamarbetet mellan maritima aktörer och museer inom transportsektorn stärker branschens synlighet och betydelse.

Museiverkets kommunikation i anknytning till sjöfartens historia och det maritima kulturarvet genomförs på ett kund- och innehållsorienterat sätt över avdelningsgränserna under ledning av avdelningen för marknadsföring och kommunikation. Rollen för Finlands nationalmuseum, Sjöhistoriska museet och Maritimcentret Vellamo och den resurs som dessa tillhandahåller inom kommunikationen har identifierats på alla avdelningar. Som verktyg för en snabb, diskuterande och innehållsförmedlande kommunikation används olika kanaler i sociala medier. Med hjälp av Maritimcentret Vellamos digitala kanaler, evenemang och utställningar nås en stor mängd människor som är intresserade av ämnet. Denna kanal beaktas när det gäller att lyfta fram hela Museiverkets expertis och forskning i anknytning till havet samt stärka relationen till det levande kulturarvet.

Museiverkets avdelningar och enheter deltar i projektverksamhet som främjar undersökning av samlingar samt produktion och förmedling av ny kunskap (bland annat konferensen ICOM-CC Metals Working Group⁴⁹ hösten 2022 och konferensen IKUWA7 den 6-10 juni 2022).

Bakgrund

Finlands sjöhistoriska museum har tillsammans med Sjöhistoriska föreningen i Finland publicerat årsboken *Nautica Fennica* sedan år 1979.

47 Lotskuttern *Pitkäpaasi* på Finlands nationalmuseums webbplats: <https://www.kansallismuseo.fi/fi/suomenmerimuseo/kokoelmat/museoalukset/luotsikutteri-pitkapaasi>

48 *Nautica Fennica* på Museiverkets webbplats: <https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/nautica-fennica>

49 Metals Working Group: <http://www.metal2022.org>

Barn till lotsfamiljer och anställda på gasverket på en klockboj på Vrakholmen i Helsingfors på 1930-talet. Fotograf: okänd, Finlands sjöhistoriska museums bildsamlingar.

I Finlands sjöhistoriska museums kommunikation följs de praktiska riktlinjer som dragits upp av Museiverket, Finlands nationalmuseum och Maritimcentret Vellamo.

De tjänster inom det maritima kulturarvet som från 1960-talet fram till år 2005 producerats vid Marinarkeologiska byrån och enheten Finlands sjöhistoriska museum har genom olika omorganiseringar placerats på olika avdelningar och enheter i flera olika faser. Behovet av att samordna utformningen av kommunikationen och tjänsterna över avdelningsgränserna är uppenbart ur kundens synvinkel.

Rekommendationer och metoder

94. I samarbetet mellan Finlands sjöhistoriska museum och Sjöhistoriska föreningen i Finland publiceras tidskriften *Nautica Fennica*, som uppfyller vetenskapliga kriterier. Publikationen utkommer vartannat år, nästa gång åren 2023 och 2025.
95. Webbinnehåll utvecklas, såsom Öppet museum, Finna och Vellamo-kanalen samt eventuella samarbetsprojekt (till exempel portalen Östersjön.fi).
96. Fokuset skiftas från organisationsorientering till kundorientering (till exempel Museiverkets nyhetsbrev om det vattenanknutna kulturarvet). Kommunikationen utvecklas enligt den föränderliga verksamhetsmiljön.
97. Under 2021-2022 deltar man i skrivandet av en historik över den finländska marin- arkeologin och konserveringen av vattendränkta material som väsentligen hänger ihop med denna i ett projekt som leds av Museiverket. Projektet finansieras av Antero och Merja Parmas stiftelse, och verket publiceras av Museiverket.
98. Forskning utanför Museiverket främjas och uppmuntras. Under åren 2021-2025 samarbetar man med bland annat Helsingfors universitet i planeringen av det nya magisterprogrammet i marinarkeologi och produktionen av webbaserat material för detta (bland annat konservering).

Utställningen Ödesdiga Svensksund, som öppnades sommaren 2020 i samarbete mellan Finlands sjöhistoriska museum och Kymmenedalens museum, är det hittills mest ambitiösa utställningsprojektet som har genomförts på Maritimcentret Vellamo. Fotograf: Harri Tarvainen/Visit Kotka-Hamina

9.2 Lagringsarbete och förvaltning av samlingar

9.2.1 Samlingar om det maritima kulturarvet

Mål

Finlands sjöhistoriska museums föremåls- och dokumentsamlingar är en del av Finlands nationalmuseums nationella samlingar som utökas och förvaltas i enlighet med museets samlingspolitik. Sjöhistoriska museets samlingar tryggar bevarandet av de kunskaper och det materiella kulturarv som anknyter till den finländska sjöfartens och maritima verksamhetens historia och nutid. Samlingarna omfattar tidsmässigt och regionalt sett hela Finlands maritima kulturarv.

På avdelningen för arkiv och informationstjänster finns dessutom en bildsamling om det maritima kulturarvet (med koden SMK) som förvaltas och utökas som en del av Museiverkets bildsamlingar. Även i andra delar av Museiverkets bildsamlingar finns mycket material som anknyter till det maritima kulturarvet. Bildsamlingarna med anknytning till sjöfart och maritim verksamhet utökas systematiskt och görs tillgängliga genom digitalisering.

Finlands sjöhistoriska museums boksamling är en specialsamling om sjöfartens historia, och ansvaret för förvaltningen av den ligger på Museiverkets avdelning för arkiv och informationstjänster. Samlingen kompletteras både med hjälp av donationer och, i fråga om nya böcker, genom köp. Boksamlingen kan användas av kunderna i form av ett handbibliotek i allaktivitetslokalen Ruuma på Maritimcentret Vellamo.

Tack vare samlingarna har alla möjlighet att få en mångsidig bild av den finländska sjöfarten förr och nu. Samlingarna presenteras på ett mångsidigt sätt i museets huvudutställningar, specialutställningar, publikationer och samlingsdatabaser. De används till stöd för forskningen och lånas ut till andra museer.

Bakgrund

Att utöka och bevara samlingarna är en av kärnfunktionerna för Finlands nationalmuseum och Museiverkets avdelning för arkiv och informationstjänster. Samlingarna

utökas långsiktigt och systematiskt. Museiverkets föremåls- och dokumentsamling om det maritima kulturarvet är en del av Finlands nationalsamling och hör till samlingarna på Finlands sjöhistoriska museum, som är en del av Finlands nationalmuseum. Den förvaltas inom ramarna för verksamheten vid enheten för samlingar och forskning vid Finlands nationalmuseum. Avdelningen för arkiv och informationstjänster ansvarar för bok- och fotosamlingarna.

Arbetet med att utöka, förvalta och använda samlingarna baserar sig på Museiverkets och Finlands nationalmuseums strategi samt samlingspolitiska program. Med viktiga aktörer på nationell nivå (Trafikledsverket, Finnipilot Pilotage Ab och Arctia Ab) har samarbetsavtal om en kontrollerad utökning av föremålssamlingen slutits. Utökningen av den marinarkeologiska samlingen styrs förutom av lagen om fornminnen även av internationella avtal och rekommendationer.

Rekommendationer och metoder

99. **Fokus** ligger på att samarbeta med Trafikledsverket, Nyslotts landskapsmuseum och Museiverkets övriga avdelningar för att trygga bevarandet av inspektionsfartyget *S/S Saimaa*. Fartyget övergår till Museiverket/Finlands nationalmuseum/Sjöhistoriska museet år 2023.
100. Samlingarna om sjöfartens historia utökas genom samarbete mellan de aktörer som ansvarar för olika samlingar. Material om ett visst fenomen eller ämne skaffas till såväl dokument-, föremåls- som bildsamlingarna så att de bildar en enhetlig helhet och samtidigt kompletterar varandra. Rekommendationen består av följande delområden:
  - Uppdateringen av Sjöhistoriska museets samlingspolitiska program inleds år 2021, genom att man särskilt ser till att riktlinjerna överensstämmer med Finlands nationalmuseums strategi och handbok för samlingar, samlingsstrategin för enheten för samlingar och forskning samt Museiverkets samlingspolitiska program.

Inspektionsfartyget *Saimaa* i Taipale kanal i Varkaus.
Fotograf: Mikko Pekonen, Finlands sjöhistoriska museums bildsamlingar.

- I utökningen av samlingarna ägnas särskild uppmärksamhet åt sådana delar av samlingarna där det finns väsentliga brister, bland annat utrustningen för havsforskning.
  - I kartläggningen av Sjöhistoriska museets bildsamling stöds Museiverkets bildsamlingar, och man uppmuntrar till att ge bildsamlingarna en aktivare roll i utvecklingen och användningen av Sjöhistoriska museets bildsamlingar.
  - Kartläggningen av riskfaktorer i samlingarna (bland annat ammunition) fortsätter, och man beslutar om nödvändiga åtgärder tillsammans med de som ansvarar för Nationalmuseets övriga samlingar samt genomför dem.
  - För planeringen och genomförandet av upphämtning av föremål i anknytning till skyddet av och informationssökningen om kulturarvet under vatten ansvarar experterna på kulturarv under vatten vid avdelningen för kulturmiljötjänster i samarbete med intendenten för Finlands sjöhistoriska museums samling och konservatorn av vattendränkta material.
- 101.** Samarbetet kring samlingarna och arbetsfördelningen mellan olika museiaktörer fortsätter, i synnerhet tillsammans med ansvarsmuseerna längs kusten, men även andra museer i hamnstäderna i nätverk för det nationella samarbetet kring samlingarna.
- 102.** Lagringsarbetet enligt samarbetsavtalet mellan Finlands miljöcentral och Trafikledsverket genomförs. Genomförandet av samarbetsavtalen med Arctia Icebreaking Ab och Finnpilot Pilotage Ab aktiveras. Avtal ingås efter behov och i mån av möjlighet med andra viktiga aktörer inom ansvarsområdet för lagring.
- 103.** Resurser för underhåll och restaurering av fryskeppet *Kemi* och museisbrytaren *Tarmo*, vilka ingår i Finlands sjöhistoriska museums samlingar, omfattas av nyttjandeplanen i 75 mom. i budgeten. Man samarbetar med restaureringsenheten vid avdelningen för kulturmiljötjänster.
- 104.** Det maritima kulturarvet är en del av verksamheten för modern dokumentation vid Finlands nationalmuseum. I fråga om modern dokumentation samarbetar vi med bland annat Forum Marinum och nätverket TAKO (www.forum-marinum.fi och <http://www.takoverkosto.fi>).
- 105.** Det säkerställs att Sjöhistoriska museets bibliotekssamling ständigt utökas genom köp och till exempel utbyte av publikationer.

Finlands sjöhistoriska museums största föremål, ångisbrytaren *Tarmo*, är ett museum i sig. Fotograf: Harri Tarvainen/Visit Kotka-Hamina.

9.3 Förvaltning, förvaring och konservering av samlingar

Mål

Finlands sjöhistoriska museums samlingar är väl hanterade och förvaltade samt bevarandet och presentationen av dem för kommande generationer är garanterade. De är komplett katalogiserade i databaserna så att en del av uppgifterna är tillgängliga för allmänheten i offentliga samlingsdatabaser. Tillräckliga resurser har reserverats för arbetet med samlingarna, och förvaltningen, konserveringen och förvaringen av samlingarna uppfyller de allmänna kraven för museisektorn.

Bakgrund

Att trygga och bevara samlingar är en av Finlands nationalmuseums viktigaste uppgifter. Finlands sjöhistoriska museums samlingar förvaras i flera av Museiverkets olika förvaringsutrymmen. På Finlands sjöhistoriska museum vid Vellamo finns konserveringslokaler för sjöhistoriska föremål, och marinarknologiska föremål konserveras vid Museiverkets samlings- och konserveringscenter i Vanda. I digitaliseringen av samlingar följs Museiverkets digitaliseringsstrategi.

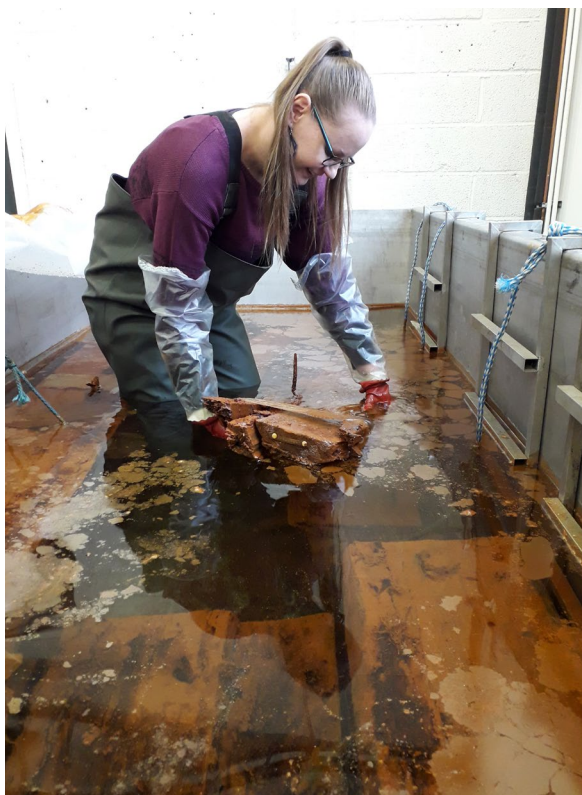
Rekommendationer och metoder

- 106. Fokus** ligger på att delta i främjandet och införandet av samt förlagsverksamheten i fråga om effektiva och ekologiska konserveringsmetoder i enlighet med hållbar utveckling. Exempelvis användning av subkritisk teknologi vid konservering av metallföremål kan förkorta konserveringsbehandlingen för vissa föremålstyper från några år till några dagar, minska energiförbrukningen avsevärt, göra föremålen mer hållbara och tillgängliga samt förbättra möjligheterna att undersöka dem.
- 107.** Förvaringen av Finlands sjöhistoriska museums samlingar koncentreras till Maritimcentret Vellamo i Kotka samt Museiverkets samlings- och konserveringscenter i Vanda. Den gemensamma användningen av det extra förvaringsutrymme som ordnats i Kotka för Sjöhistoriska museets båtsamlingar samordnas med Kymmenedalens museum.

Utrustning för subkritisk forskning på Warren Lasch Conservation Center (Clemson University, SC, USA). Fotograf: Liisa Näsänen, Museiverket.

- 108.** Ordlandet och digitaliseringen av Finlands sjöhistoriska museums samlingar och material fortsätter. Målet är att effektivisera förvaltningen av samlingarna, säkerställa bevarandet av dem samt förbättra tillgängligheten och tillgången till samlingsmaterial. Rekommendationen består av följande delområden:
- Åtgärderna prioriteras på basis av projekt för utställningar och publikarbete samt kundefterfrågan. Den retroaktiva digitaliseringen gäller främst material ur dokumentsamlingen. Digitaliseringsgraden för dessa material är lägre än för de övriga samlingsdelarna och kundefterfrågan på dem ökar hela tiden (i synnerhet fartygsritningar, besiktningshandlingar och de så kallade Andersins förteckningar). Arbetet med att retroaktivt förse föremålen i samlingarna med streckkoder slutförs.
  - Målet är att även digitalisera bildsamlingarna.
  - I synnerhet de föremål i samlingarna som riskerar att förstöras 3D-skannas vid behov och i mån av möjlighet.
  - Upphovsrättsfrågor som gäller dokumentsamlingen löses (På vilka villkor kan till exempel båttritningar och bilder av kartor publiceras i Finna?). Det marinarkeologiska materialet i Finlands sjöhistoriska museums samlingar öppnas i sin helhet i Finna (målnivån för katalogiseringen fastställs före öppnandet).
- 109.** Frågor som gäller gränssnitt för kulturmiljötjänsternas register och databaser samt för systemet för samlingsförvaltning utreds så att man får en förbindelse mellan objektet och det material som införts i samlingen om det (föremål, bild) och uppgifterna om objektet (forskningsrapporter, verifikat, konserveringsberättelser, dokument och så vidare).
- 110.** Ägarskapet för databasen för Finlands handelsflotta (över 20 000 användare per år) måste säkerställas. Det tekniska underhållet och informations-säkerheten ska garanteras, likaså ska det säkerställas att kraven på tillgänglighet uppfylls (bland annat i enlighet med EU:s tillgänglighetsdirektiv), vilket kräver finansiering. Resursfördelningen för utveckling säkerställs som en av de digitala tjänster som organisationen tillhandahåller. Innehållet utvecklas i form av projekt. Möjligheterna för crowdsourcing utreds.
- 111.** Konserveringsfunktioner i fråga om vattendränkta material (både som tjänstearbete och projekt i form av köpta tjänster) sker vid Museiverkets samlings- och konserveringscenter i Vanda. Möjligheten att använda

Konservator Elisa Ahverdov lyfter sidobrädor från vraket i Hahtiperä ur en vattenbassäng för dokumentering och rengöring. Fotograf: Liisa Näsänen, Museiverket.

lokaler som lämpar sig för större projekt för konservering av vattendränkta material (till exempel stora vrak eller delar av vrak, konserveringsprojekt med stora mängder föremål) säkerställs även i Museiverkets egna projekt.

- 112.** Den aktiva utlåningen av material till professionella museer fortsätter. Hållbarheten för deponerade material säkerställs och deponeringsavtalen hålls uppdaterade. År 2021 har Finlands sjöhistoriska museum 28 partier föremål som deponerats till 25 aktörer på olika håll i Finland. Majoriteten av objekten är den helhet av hundratals marinarkeologiska föremål som plockats upp ur havet utanför Närpes och deponerats till Jakobstads museum. Föremålen kommer från den ryska galärflottan från tiden för Stora ofreden.

9.4 Projekt och nätverk

Bakgrund och mål

Museiverket deltar aktivt i projektsamarbeten och nätverk samt programarbete och politiskt arbete som gäller den egna sektorn både i hemlandet och internationellt, så att det maritima kulturarvet hålls synligt i ändamålsenliga sammanhang.

Rekommendationer och metoder

- 113.** Vi deltar i arbetsgrupper utanför Museiverket (bland annat Baltic Sea States⁵⁰, kulturarvssamarbetet i Östersjöområdet och kulturarvskommittén, som samordnar samarbetet, samt Arbetsgruppen för kulturarv längs kusterna), nätverk (bland annat Trafiiikki⁵¹, sjöfartsmuseerna, internationella nätverk för sjöfartsmuseisektorn, såsom ICMM⁵², ICOM⁵³ och Suomenlahden merikokous (Finska vikens maritima möte)) samt i olika utvecklingsprojekt.
- 114.** Aktiva kontakter knyts och upprätthålls med samarbetspartner i havsklustret som är viktiga för Finlands sjöhistoriska museum.
- 115.** Man samarbetar aktivt med Stödföreningen för Finlands sjöhistoriska museum rf (www.smmt.fi) och föreningen Vellamon ystävä ry⁵⁴. Nätverk utnyttjas bland annat i den moderna dokumentationen och förnyandet av huvudutställningen.
- 116.** Man fungerar som Museiverkets representant i nätverket TAKO i lagringen av sjöfartshistorien.
- 117.** Man deltar i Museiverkets projekt för att få den nordiska klinkbåtstraditionen upptagen på Unescos lista över mänsklighetens immateriella kulturarv. Sjöhistoriska museet samordnar ett nationellt delprojekt för båtritningar. Målet för projektet, som föddes år 2020, är att samla in båtritningar, katalogisera och digitalisera dem samt se till så att de är tillgängliga för allmänheten.

50 Östersjöstaternas råd (Council of the Baltic Sea States): <https://cbss.org>

51 Nätverket Trafiiikki: <https://trafiikki.fi>

52 <https://www.icmm.com>

53 Internationella museirådet ICOM: <https://icom.museum>

54 Vellamon ystävä ry på Facebook: <https://www.facebook.com/Vellamon-ystav%C3%A4v%C3%A4t-ry-Vellamos-friends-146503178721734/>

9.5Handledning och stöd

Mål

Lagringsansvaren är nationellt fördelade, organisationernas nätverk för samarbete och informationsutbyte fungerar smidigt samt god museimässig praxis främjas. Museiverket ser till att utvecklingsenheten och museerna med regionalt ansvar känner till museernas betydande sjöfartshistoriska material vid eventuella nedläggningar av museer. Sjöhistoriska museet tar vid behov och i mån av möjlighet på sig en roll i bevarandet av dem. Rollerna och ansvaren är tydligt överenskomna inom Museiverket, och det interna informationsutbytet över enhets- och avdelningsgränserna fungerar bra.

Bakgrund

I Finland finns flera museer och organisationer som bevarar det maritima kulturarvet. Antalet små, icke-professionella museer kommer sannolikt att minska. Den förändrade verksamhetsmiljön har delvis gjort de traditionella samarbetsformerna i fråga om bevarandet otydliga. Finlands sjöhistoriska museum är ett nationellt museum och en del av Finlands nationalmuseum.

Museiverket och övriga aktörer producerar utredningar, handböcker och anvisningar om aktuella teman.

Rekommendationer och metoder

118. Man deltar i styrningen av museerna med regionalt ansvar eller med riksansvar i frågor som anknyter till sjöfartens historia (bland annat i form av ett årligt samarbetsmöte för de museer och organisationer som bevarar sjöfartens historia).
119. Tillsammans med Museiverkets avdelning för utveckling av museisektorn förtydligas Finlands sjöhistoriska museums roll som nationellt sjöfartsmuseum i avtalsstyrningen så att museets roll och behov inom styrningen identifieras bättre än i dag.
120. Man deltar i verksamheten för Museiverkets expertnämnd för traditionsfartyg genom att ge utlåtanden om ansökningar om behovsprövade statsbidrag.

Roderprydnad från ett fartyg. Föremålet ingår i Finlands sjöhistoriska museums samlingar. Fotograf: Eero Ehanti, Museiverket.

10

Kommunikation

Kapitlet Kommunikation i handlingsplanen är gemensamt för avdelningen för kulturmiljötjänster och för Finlands sjöhistoriska museum. Inom kommunikationen samarbetar man med Museiverkets avdelning för marknadsföring och kommunikation.

Mål

Man erbjuder aktuell information av hög kvalitet samt informerar om betydande marin- arkeologiska fynd och andra nyheter till medier samt på Museiverkets webbplats och sociala medier.

Medborgarna får information om det vattenanknutna kulturarvet och dess betydelse, möjligheter och värden. Kunskapen om kulturmiljön ökar välbefinnandet och den hållbara ekonomiska aktiviteten. Målgrupperna erbjuds aktivt en möjlighet att kommunicera med Museiverket, ge respons och få mer information. Kommunikationen är växelverkande.

Bakgrund

Informationen om det vattenanknutna kulturarvet och dess betydelse är bristfällig och svår att hitta. Detta leder bland annat till att processerna för att skydda kulturmiljön inte fungerar på önskat sätt.

Rekommendationer och metoder

- **Fokus** ligger på att börja skicka ut ett nyhetsbrev om det vattenanknutna kulturarvet (Rekommendation 7).
- En separat webbplats för marinarkeologin produceras åren 2021-2022 (Rekommendation 9).
- Därtill används bland annat webbpublikationen Kulttuurista perinnöksi, Museiverkets blogg och bloggen Haavit auki för att förmedla information om kulturmiljön. På sociala medier används Museiverkets kanaler på Facebook, Twitter, Instagram och LinkedIn. Kontot Sunkenheritage_fin på Instagram har fokuserat främst på marinarkeologi.

Källor

Webbkällor

Agenda 2030. Agenda 2030 för hållbar utveckling vid undervisnings- och kulturministeriet:

<https://okm.fi/sv/hallbar-utveckling>

Arkeologisen kulttuuriperinnön opas, handbok, Museiverket:

<http://akp.nba.fi/start>

Kvalitetsanvisningar för de arkeologiska fältarbetena i Finland, 2016, Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/kvalitetsanvisningar-2016.pdf>

Projektet Baltacar:

<https://projectbaltacar.eu/>

Projektet BalticRIM:

<https://www.submariner-network.eu/balticrim>

Projektet CAPACITY4MSP:

<https://vasab.org/project/capacity4msp/>

Förteckning över det levande kulturarvet:

[Nationell förteckning över det levande kulturarvet/utvalda – Wikiförteckningen över det levande kulturarvet \(www.aineetonkulttuuriperinto.fi/sv\)](#)

Ensimmäisen maailmansodan aikaiset maalinnoitteet. Anvisning. 3.12.2015. Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/ensimmaisen-maailmansodan-linnoitteet-ohje-2015.pdf>

Europeiska kulturarvsmärket, Museiverket:

https://www.museovirasto.fi/sv/om-oss/internationell-verksamhet/euroopan-unioni-ja-kulttuuriperintoe/europeiska_kulturarvsmarket

Europarådets kulturvägar:

<https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/home>

Finna:

<https://www.finna.fi/>

Green Deal:

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_fi

HELCOM-VASAB MSP WG:

[HELCOM-VASAB MSP WG - HELCOM](#)

Historiallisen ajan arkeologisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2019-2024. Kulturmiljötjänster, Museiverket:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/historiallisen_ajan_toimintaohjelma.pdf

Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäänökset, tunnistaminen ja suojelu. Handbok. Red. M.

Niukkanen, 2009, Museiverket. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/hist-ajan-muinaisjaannokset.pdf>

Historialliset tiet. Anvisning. 2017. Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/Julkaisut/historialliset-tiet-ohje-2017.pdf>

Hylkyindeksi. Painemuuttujien arviointimenetelmä historiallisille puulaivojen hyllyille Suomen rannikkovesillä: Ruuskanen, Ari & Koivikko, Minna. Museoviraston selvityksiä 4:

[Hylkyindeksi \(museovirasto.fi\)](http://museovirasto.fi)

Konferensen ICOM-CC Metals Working Group hösten 2022:

<http://www.metal2022.org>

The ICOMOS International Committee on the Underwater Cultural Heritage (ICUCH):

<http://icuch.icomos.org/>

Konferensen IKUWA7:

<https://www2.helsinki.fi/en/conferences/7th-international-congress-for-underwater-archaeology>

Östersjön.fi:

<https://www.ostersjon.fi/sv-FI>

Östersjösamarbetet:

<https://baltic-heritage.eu/>

Databasen för Finlands handelsflotta, Museiverket:

<http://kauppalaiva.nba.fi/?lang=sv>

Beaktande av kulturarvet i projekt i rinnande vatten, våtmarker och strandområden. Anvisning. Päivi Kankkunen, Timo Kantonen, Juha Maaperä, Maija Matikka, Sallamaria Tikkanen, 2019, Museiverket:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/2019_MV_kalatalousohjeistus_SV_kevyt.pdf

Kulturarvsstrategin, undervisnings- och kulturministeriet:

<https://okm.fi/sv/kulturarvsstrategin>

Kulturmiljöstrategi 2014–2020. Statsrådets principbeslut 20.3.2014. Undervisnings- och kulturministeriet, miljöministeriet:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/43211>

Kulturmiljön en gemensam resurs. Genomförandeplan för kulturmiljöstrategin 2014–2020.

Undervisnings- och kulturministeriet, miljöministeriet. Helsingfors 2015:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/155050>

Kulturmiljöns tjänsteportal, Museiverket:

<https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Undervattensparken Kronprins Gustav Adolf, Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/sv/kulturmiljo/arkeologiskt-kulturarv/kulturarv-under-vatten/helsingin-hylkypuisto>

LIIKO - Ontologin för trafik:

<https://finto.fi/liiko/fi/>

Maaseudun historiallisten asuinpaikkojen inventointi. Anvisning. 2015 (5.5.2015). Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/maaseudun-hist-asuinpaikkojen-inventointi-ohje.pdf>

MAO/TAO - Ontologin för museibranschen och Konstindustriella ontologin, tjänsten Finto:

<https://finto.fi/maotao/fi/?clang=sv>

MERO - Ontologin för sjöfart:

<https://onki.fi/sv/browser/overview/mero>

Havsplanering:

[Havsplanering](#)

Maritimcentret Vellamo:

<https://www.merikeskusvellamo.fi/sv/>

Merikotka - forskningscentrum för sjösäkerhet och sjötrafik:

<https://www.merikotka.fi/>

Nautica Fennica, Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/julkaisut/nautica-fennica>

The Ocean Decade Heritage Network:

<https://www.oceandecadeheritage.org/>

Registret över traditionsfartyg, Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/fi/palvelut-ja-ohjeet/tietojarjestelmat/perinnealusrekisteri>

Rutilus. Strategies for a Sustainable Development of the Underwater Cultural Heritage in the Baltic Sea Region. Nordic Council of Ministers. Swedish National Maritime Museums Report, dnr 1267/03-51, 2006:

https://baltic-heritage.eu/wp-content/uploads/2017/03/The-Rutilus-report-2006_1.pdf

Parkprojektet vid hjulångaren Diana:

<https://www.facebook.com/groups/722171194886852/>

Finska dykarförbundet:

<https://www.sukeltaja.fi/>

Suomen Tutkimussukelluksen ohjausyhdistys (STOY) - Finnish Scientific Diving Steering Association (FSDSA):

<https://www.tutkimussukellus.fi/>

Kvalitetsanvisningar för de arkeologiska fältarbetena i Finland, 2016, Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/kvalitetsanvisningar-2016.pdf>

Suomen ekologisesti merkittävät vedenalaiset meriluontoalueet (EMMA) - Finlands ekologiskt betydelsefulla marina undervattensmiljöer (EMMA). Red. Juho Lappalainen, Lasse Kurvinen och Lauri Kuismanen, Suomen ympäristökeskuksen raportteja 8/2020:

<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/312221>

Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekuvaus. Rapport. Kirsi Ahonen (kartor), Hilikka Högström, Sinikka Kärkkäinen, Marianne Lehtimäki, Maija Matikka, Hannu Matikka, Riikka Tevali och Sallamaria Tikkanen. Avdelningen för kulturmiljötjänster, 2019, Museiverket:

https://www.museovirasto.fi/uploads/Kulttuuriymparisto/suomen_merellisen_kulttuuriperinnon_tilannekuvaus.pdf

Finlands marinarkeologiska sällskap:

<https://www.mas.fi/>

Finlands marinarkeologiska sällsapps vrakpark i Porkkala:

<https://www.mas.fi/fi/toiminta/hylkypuisto>

Suomen Ramsar-kosteikkotoimintaohjelma 2016-2020. Red. Juvonen Sanna-Kaisa, Kurikka Tuula. Miljöministeriets rapporter 21/2016:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75329/YMra_21_2016.pdf?sequence=1

Webbplatsen Suuri Sininen:

<https://www.suurisininen.fi/>

Unesco, det immateriella kulturarvet:

<https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/sv/unescon-sopimus>

Unesco, världsarvet:

<https://okm.fi/sv/varldsarvet>

Nationellt värdefulla landskapsområden, miljöministeriet:

https://www.ymparisto.fi/sv-fi/natur/landskap/vardefulla_landskapsomraden

Projektet Arkeologiska objekt av riksintresse, VARK, Museiverket:

<https://www.museovirasto.fi/sv/kulturmiljo/arkeologiskt-kulturarv/arkeologiska-objekt-av-riksintresse-vark>

VELMU-inventeringarna, VELMU - inventeringsprogrammet för marin undervattensnatur:

<https://www.ymparisto.fi/sv-FI/VELMU/Havsomraden>

Vesimaisemaverkosto (nätverket för vattenlandskap), miljöministeriet:

[https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu\(60339\)](https://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Vesimaisemaverkosto_on_perustettu(60339))

Förenta Nationernas årtionde för havsforskning 2021–2030:

<https://unric.org/sv/ett-decennium-tillagnat-vara-hav/> Förenta Nationerna, FN:s regionala informationskontor

Otryckta källor

Merellisen kulttuuriperinnön toimintaohjelma 2016–2020, Museovirasto.

Museiverket